

II. évfolyam, 1. szám

Ára: 60 Ft

madártávlat

Természetvédelmi folyóirat

31 96
kék pata

1995. január-február

Miért a fülemülét választottuk az év madarává?

- Mert egyike legnépszerűbb, költőink által is oly gyakran megénekelte madarainknak
- Mert élőhelyeinek megfogyatkozása és még több más ok miatt az európai és így a hazai állomány is csökkent
- Mert azt szeretnénk, hogy unokáink is gyönyörködhessenek a májusi éjszakák varázslatos fülemülekoncertjeiben
- Mert intézményesen, de egyéni kezdeményezésekkel is segíthetjük a hazai állomány fészkelési lehetőségeit

Hogyan segíthetünk?

- Ha bokrosokat telepítünk, például az utak mentén, mezsgyéken vagy erdőszéleken
- Ha a parkokban és a nagyobb, erdőkhöz közeli kertekben nem takarítjuk el a száraz avart a bokrok alól
- Ha a parkokban és kertekben itatókat, fürdőket helyezünk el
- Ha ügyelünk arra, hogy különösen a költési időszakban a macskák ne csatangolhassanak a kertben és a parkok ösvényein
- Ha az iskolásgyerekek között rendszeres propagandát folytatunk énekesmadaraink védelme érdekében
- Ha nem engedjük, hogy a „Fülemüle Éve” szellemisége elmúljon az 1995-ös esztendővel

1995 a Természetvédelem Éve Európában

A *Madártávlát* kedves olvasói már értesültek arról, hogy az 1995. évet az Európa Tanács a Természetvédelem Évének nyilvánította. Az európai kampány legfontosabb jelmondata: *Védelem a rezervátumok határain kívül.*

Amikor a Természetvédelmi Év országos programjait egyeztetjük megbízásonkkal, a Természetvédelmi Hivatallal, többször felmerült bennem, hogy vajon mit tehet az MME tagsága mint egyszerű állampolgár a természet védelme érdekében.

Mielőtt bárki legyintene, hogy már megint nagy horderejű kérdésekről szóló, általánosan használt közhelyeket fog olvasni, engedjék meg, hogy néhány napi tanáccsal szolgáljak.

Tagságunk összetételét ismerve néhány ötletet adok arra vonatkozóan, hogy ki-ki mit tehet a természetvédelem érdekében, miként tevékenykedhet a természet szolgálatában.

mint diák:

- barátaival, osztálytársaival készítsen faliújságot az iskola folyosóján. Használja ehhez az MME szórólapjait, színes képeket, a helyi értékekről készült (esetleg saját) fotókat.
- Szervezzon kirándulást barátaival. Figyeljék meg a lakóhelyük közelében lévő értékeket. Ha természetkárosítást tapasztal, értesítse a helyi önkormányzatot és az illetékes hatóságokat.
- Szervezzon új tagokat az MME-be.
- Kezdeményezzen biológiai helyismereti vetélkedőt – kérje az erre fegékony pedagógus segítségét.

mint nyugdíjas:

- etesse a madarakat, ne dobja szemétebe a konyhai hulladékokat (zöldség, gyümölcs, zsíros húsfélék). Kenyérrel ne etessen!
- Unokáinak természetvédelmi témájú könyvet vegyen ajándékba, fizessen elő nekik a *Madártávlatra*.
- Járjon többet a természetbe és élvezze annak egyszerűségét.

mint földtulajdonos (kiskerttulajdonos):

- Gondoljon az élővilágra és hagyjon műveletlenül néhány négyzetméter-

nyi területet (bokrok, öreg fák, sövények stb.).

- Ültessen a mezsgyékre bogycs, magvas növényeket (bodza, napraforgó stb.).
- Készítsen vagy vásároljon madárodút, etetőt. (Az odúkészítésről részletesen Schmidt Egon most megjelent, *Madárvédelem a ház körül* című könyvében olvashat.)

mint szülő:

- A családi ünnepekre a természettel kapcsolatos ajándékokat vásároljon (könyv, videokazetta, felszerelés stb.).
- Szánjon időt közös családi kirándulásokra.

mint munkavállaló:

- Minden tevékenysége során gondoljon arra, hogy azzal segíti vagy sérti-e az élővilág fennmaradását.
- Szánjon időt a természetben töltött kikapcsolódásra (ez egészségügyi szempontból is fontos).

mint fogyasztó (vásárló)

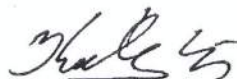
- Olyan termékeket vásároljon, amelyekről tudja, hogy kevésbé szennyeznek a természetet.
- Csak a legszükségesebb vegyszereket, hulladékokat tartalmazó termékeket használjon.
- A hulladékot, szemetet csak az erre kijelölt helyre szállítsa.

mint magyar állampolgár:

- Ismerje meg jobban hazánk természeti értékeit és a maga módján tegyen azért, hogy jobban megőrizhetőek legyenek.
- Mindig legyen arra figyelemmel, hogy döntéseinek eredménye, következménye mennyire sérti vagy segíti természeti értékeink fenntartását.

Ha a fentieket megszokjuk és napi cselekedetünké válnak, már elmondhatjuk, hogy tettünk valamit a természet szolgálatában. Remélem mindez nem tűnik lehetetlennek, szolgáljuk közösen.

Üdvözlettel,

Kállay György
főtájkár

TARTALOM

aktuális	
Természetvédelmi szolgálmi jog	2
bemutatjuk	
Téli madárvendégek	3
Dráva, 1994	5
gyakorlati természetvédelem	
Kerecsensólyom-védelem az MME-nél	7
A turul legendája	9
botanika	
A Vácrátóti Botanikus Kert	10
Madarak egy botanikus kertben	10
ami nem madár	
Változó testhőmérsékletű kétélűtüink és hullóink teleléséről	12
mme-hírek	
Madarászok az erdőért	13
Megalakult a PKMK	13
Európai Madármegfigyelő Nap	14
Az MME Tanácsadó Testületi Üléséről	14
Törökországi EM-ek	14
Budapesti HCS-tagok, figyelem!	15
E-mail	15
mozaik	15
postaláda	16
rejtvény és hirdetések	19
csipogó	
Lajos, a gébics	20
„Nemszeretem állatok”	22
Rejtvény	23
Fotósuli	24

A címlapon: Kerecsensólyom.
Bagyura János felvétele.

madártávlát

Az MME kéthavonta megjelenő folyóirata.

Főszerkesztő: Schmidt Egon

Művészeti szerkesztő: Janca Ákos

Művészeti tanácsadó: Muray Róbert

Képszerkesztő: Péchy Tamás

Szerkesztőbizottság:

Dr. Kalotás Zsolt, Kállay György,
Márkus Ferenc, Nagy Szabolcs,
Péchy Tamás, Dr. Szép Tibor

Szedő: Dohán Zsófia

Kiadja:

Magyar Madártani és
Természetvédelmi Egyesület (MME)

Felelős kiadó: Kállay György

Felelős terjesztő: Harangi István

Szerkesztőség:

1121 Budapest, Költő u. 21.

Levél cím: 1536 Bp., Pf. 391.

Telefon: (1)156-2133

Telefon és fax: (1)175-8327

Telex: 226115

E-mail: postmaster@mme.zpok.hu

*Kéziratokat nem örzünk meg
és nem küldünk vissza.*

Nyomás: Kanalasgém Kft

ISSN 1217-7156

Természetvédelmi szolgalmi jog

Az elmúlt évek állami természetvédelme konfliktusok és kompromisszumok közepette több-kevesebb sikerrel óvta védett területeink természeti értékeit. A területek tulajdonosai, gazdálkodói és a természetvédelem legtöbbször ellenérdekeltségben állt és áll ma is. A hatóságok „vérmérsékletük” szerint – értve ez alatt elkötelezettségük és konfliktustűrő képességük mértékét – reménytelen, olykor súlyos csatákat vívtak a gazdálkodókkal.

Itt kell megjegyezni, hogy az egyetemes államigazgatás rendje a természetvédelemben érvényesül legkevésbé. A védelem kulcsa ugyanis sokszor a hatósági beavatkozáson túlmenő gazdálkodás, területkezelés létében vagy hiányában és főleg mikéntjében van. Ezek pedig hatósági, bürokratikus eszközökkel aligha kezelhetők. A legeltetést, kaszálást, halászatot stb. esetleg lehet hatékonyan tiltani, korlátozni, de a sok esetben kifejezetten kívánatos, szelíd gazdálko-

dást elérni csak más eszközökkel – pl. gazdasági és jogi ösztönzés, piacteremtés, adó- és hitelkedvezmény – lehetséges.

Ezzel párhuzamosan a jogilag nem védett területeken a vadgazdálkodási célból történő szórványos élőhelyfejlesztéseken túlmenően védelmi beavatkozás alig történt. Kivétel ez alól egyesületünk néhány fajvédelmi akciója. A sok helyen még meglévő természetes állapot fennmaradását alig segítette valamiféle természetpolitika. Ugyanis ilyen nem létezett.

A legutóbbi időszak gyors „magánosítása” megkerülhetlenné teszi azt a kérdést, hogy hogyan tovább a privát területek természeti értékeinek fenntartásában. A hatékony és eredményes munkához a jövőben a korábbiaknál gazdagabb eszköztárat kell teremteni. A védett területek határain ma már éppen úgy túl kell tekinteni, mint a tiltás egyedüli gondolatán és gyakorlatán. A jól kidol-

gozott és a gyakorlatban is érvényesített, képviselt természetpolitika az elsődleges „nehézfegyver” amit alkalmazni kell, de emellett elengedhetetlen az új védelmi eszközök, intézmények megteremtése is.

Többszöri javaslatunk hatására a KTM természetpolitikai elvei között ma már szerepel a Környezetileg Érzékeny Területek rendszerének gondolata és megvalósítási terve. Ez a rendszer olyan extenzív mezőgazdasági régiók komplex védelmét és mezőgazdálkodásának segítségét célozza, amelyek egyben jelentős természeti érték hordozói is. Ezen értékek a gazdálkodás függvényében maradnak fenn (Kiskunsági tanyavilág, Hortobágy környéki halastavak, Bihari legelők stb.) A Környezetileg Érzékeny Területek jól körülhatárolhatók és az ország területének mintegy 25–30%-át teszik ki. Remélhetőleg működtetésük mielőbb jogilag is deklarált lesz. Átfedés tapasztalható ezek és védett területeink között. A rendszer azonban a védett te-

Valahol a Kiskunságban...

Fotó: Szaák Tamás

Téli madárvendégek

Ha egy hideg januári délelőttön kiadós sétát teszünk valamelyik alföldi pusztán, több olyan madárfajjal is találkozhatunk, amelyeket ugyanott – de egyáltalán, határainkon belül – nyáron soha nem láthatunk. A kútgémen például egy ölyv üldögél. A felületes szemlélő egerészölyvnek vélhetné, de a feje jóval

Csongtollú

Grafika: Mészáros Valéria

világosabb, amikor pedig felrepül és szinte a földet érintve repül tova, fehér farktöve is jól látszik. A gatyásölyv közeli rokona az egerészölyvnek, de csak a magas északon fészkel. Rendszeresen megjelenik viszont minden ősszel Közép-Európában elsősorban a tundrás házájára leginkább emlékeztető tájakon, hazánkban így főképpen az Alföldön, a Duna-Tisza köze és a Tiszántúl nagy lefelé felett. Ugyancsak észak felől érkezik egy másik, de jóval kisebb ragadozó, a mi vörös vércséinkkel rokon kis sólyom. Szintén a nyílt területeket kedveli, ahol csodálatos ügyességgel vadászik a különböző aprómadarakra, főként pintyfélékre. Ha pedig távcsövünkkel végigvizsgáljuk a lefelé átszelő út menti villanyvezetékét, majdnem biztos, hogy ott találjuk a nagy örgébicset, amint mozdulatlanul üldögélve kémleli a környezetet. Apró rágcshalókra, figyelmetlen

rületek és az azokat körülvevő jelentős kiterjedésű és a természetvédelem szempontjából fontos térségek gazdálkodás- védelem kapcsolatát is segíti.

Mi a kilátás a természeti értékekben gazdag további tájakkal, térségekkel és egyéb szörványterületekkel, amelyek már ma magánkézben vannak vagy hamarosan oda jutnak? Nem lehetséges és gyakorlatilag nem is kell, hogy mindenütt nemzeti park vagy más kategóriájú védett terület létesüljön. Az élet realitásai és a természetvédelmi előírások is ellentétesek az ilyen irányú törekvésekkel. A természeti értékek megőrzése azonban alapvető kötelességünk és érdeklünk.

Hogyan előzhető meg a komoly természeti értékeket hordozó földhasználati módok – erdő, gyeplő, nádas, halastó stb. – megváltoztatása, az infrastruktúrális fejlesztés, a tájálakítás és a hasonlóképpen rohamléptekkel haladó természetpusztítás egy demokratikus és piacgazdasági környezetben, amikor egyre több a magánbirtok? A hatékony természetvédelem eszköze és módszere lehet a magántulajdonú területeken a természetvédelmi szolgálat jogintézményének előbb erkölcsi, majd jogi és gyakorlati bevezetése. A rendszer lényege: a magánföldtulajdonosok önkéntes vállalása földterületük jövőbeni „fejlesztésének”, átalakításának, a földhasználati mód megváltoztatásának megakadályozására.

Miért vállalnák ezt önként a földtulajdonosok? Elvi és anyagi okok vezérelhetik őket. Elvi szempont a terület „változatlanlanságának” megőrzése, azaz minden maradjon a jövőben is úgy, ahogy van. Abszolút változatlanlanság természetesen nincs, és mesterséges ökológiai rendszerek esetében a beavatkozó kezelésekre folyamatosan szükség van, de sokak jogos kívánsága lehet, hogy réjtük, legelőjük, erdejük ne tűnjön el, ne épüljön azon szálloda, autópálya, golfpálya. Magyarán, ne változzék, a földhasználat módja és így természeti értékei is megmaradjanak.

A tradíciók tisztelete és más belső mozgatók sokakat sarkallnak a szolgalmi jog kimondására, a természet szolgalmának elismerésére. Ma még nem tudjuk hányan és pontosan hol vannak ezek a földtulajdonosok, de jogosan feltételezhetjük, hogy léteznek, nem is kevesen. Erre a feltételezésre több korábbi kistulajdonos és ma már néhány nagyobb vagyonnal rendelkező, nyugatról

hazatért nagybirtokos felajánlása (márvárta létesítésére, rezervátum vásárlására) adja az alapot.

Persze sokak cselekedeteit elsősorban az anyagiak ösztönzik, ezért a természetvédelmi szolgálat önkéntes elismerése kiváltható anyagi kedvezmények biztosításával is. Például úgy, hogy ha kimondják a földbirtokra a szolgalmi jogot, az ingatlan értékesítése, öröklése esetén a megfizetendő igen jelentős illeték számottevően mérséklődik. Ezzel a természeteszerű gondolkodás és a hosszú távú gondnokság jól „motiválható”.

Egyébiránt hosszú távon a szolgálatommal „terhelt”, tehát nem fejleszhető területek felértékelődnek, ugyanis várhatóan viszonylag rövid idő múlva az ilyen területekre megnövekednek az igények. Mi váltja ki az ilyen területek felértékelődését? Elsősorban a városból történő mind nagyobb számú kiköltözés, lakóhelyváltás, gazdálkodás, szabadidős tevékenység, sport-turizmus, második otthon kialakítása. Jó példa erre Buda környéke, a Kiskunság, az Őrség, a Balaton-felvidék stb.

A természetvédelmi szolgalmi jog intézménye az Amerikai Egyesült Államokban 1987 óta hivatalosan működik, Új-Anglia több államában a magántulajdonosok ezrei nyilvánították ki földterületeik ilyenmód „örökérvényű” védelmét.

A természetvédelmi szolgalmi joggal kapcsolatos előkészítő, megvalósító és ellenőrző szerepet állami megbízás alapján az ottani természetvédelmi egyesületek (Land Turst) végzik. Alkalmassint ezt a feladatot a hazai szervezetek, így egyesületünk önálló csoportjai is magukra vállalhatják, kezdetben mint a rendszer kialakításának kezdeményezői, később mint tényleges megvalósítói. A Somogy Természetvédelmi Szervezet máris kezdeményező szerepet vállalt a téren, a WWF Magyarországi Képviselőivel közösen az első előkészítő lépések megtételén fáradozik.

A részletek kimunkálásához és a gyakorlati megvalósításhoz a természetvédelmi szolgalmi jog iránt érdeklődők és természetvédelmi értékkel rendelkező önkéntes földtulajdonosok jelentkezését várjuk.

Márkus Ferenc

kenderikékre, tengelicekre vagy mezei verebekre les, a madarakat gyors rárepüléssel, sólyom módjára közéjük vágva keríti meg.

Téli madárvendégeknek nevezzük azokat a madarakat, amelyek nem költenek nálunk, de kisebb-nagyobb számban menetrendszerűen megjelennek minden ősszel, és márciusig, néha áprilisig vagy akár május elejéig is kitaranak. Nem szükséges nagyon sietniük, hiszen amikor nálunk már kellemes meleg és virágzó tavasz van, az északi tundrákon még a tél uralkodik, a jeges szél hóföregtetet sodor maga előtt.

Jellemző téli vendégekkel nem csak a pusztákon, de (ha be nem fagynak) a folyókon, tavakon sőt a falvakban, városokban, tehát az emberi környezetben is találkozhatunk. A legkisebb az esély erre az erdőben, ahol legfeljebb egy-egy kóbor csonttollúcsapat fordul meg, hogy az öreg tölgyek koronájában tenyésző sárga fagyöngy bogyoiból falatozzon.

A hazai folyók közül a Dunán figyelhetjük meg a legtöbb téli vendéget. Eleinte októberben és késő novemberben, de ha enyhén indul a tél, decemberben nagy csapatok tanyáznak a Balatonon is, de a gyorsan terjedő, izmosodó jég csakhamar tovább kényszeríti őket.

Az egyik leggyakoribb és talán legfeltűnőbb téli vendég a Dunán a kerceréce. Októbertől áprilisig láthatjuk egyes folyószakaszokon nagy csapatokban, feltehetőleg ott, ahol a fenéken gyakori a vándorkagyló. A gácsérok begye és oldalai hófehérek, csőrüvükön nagy, ugyancsak fehér foltot viselnek. A tojók feje barna. Amikor a kercék felrepülnek, szárnyaik különös, de nagyon jellemző, füttyölő hangot adnak, erről még a sűrű ködben is felismerhetjük őket. A vízen úszó csapat tagjai állandóan buknak, hol ez, hol az a madár tűnik el a felszínről, hogy azután jóval távolabb ismét felbukkanjon. Nem könnyű megszámolni őket!

Sokat buknak a többnyire kis csapatokban jelentkező hegyi récék és a kontyos récék is. Ez utóbbiak ugyan kis számban fészkelnek nálunk, de a nagy tömegek továbbra is csak őstől tavaszig láthatók. A gácsérok oldala hófehér, de a begyük fekete, ez távolról is biztosan megkülönbözteti őket a kerceréce hímjeitől. Kisebb, néha nagyobb csapatokban rendszeresen, minden télen megjelennek a füstös récék, valamivel ritkáb-

ban láthatunk jeges récéket, de a megfigyelő számára a legnagyobb örömet egy-egy fekete réce (különösen a nászruhás gácsér) megpillantása jelenti. Ez a faj sokáig úgy szerepelt a hazai irodalomban, mint csak kivételesen jelentkező téli vendég, de miután a megfigyelők számának szaporodásával egyenes arányban nőtt az észlelt példányok száma is, feltételezhető, hogy korábban is rendszeresen ellátogatott hozzánk, csak éppen senki sem figyelt fel rá.

Szödliget, Vác, Süttő vagy Almásfüzitő közelében, de persze másutt is, elsősorban november és március között találkozhatunk nagy és kis bukókkal. Az előbbi gácsérjai zöldesen csillogó, fekete fejükkel, élénk piros, viszonylag hosszú, a végén kissé kampós csőrükkel és győ-

hosszú ideig a mélyben marad, ahol főképpen apró halakat zsákmányol.

Téli vendégek az alföldi szikes pusztán néha nagy csapatokban jelentkező hősármányok, és téli kenderikék, valamint a szórványosan mutatkozó fülepacsirták, melyek szintén a szikes legelőket részesítik előnyben. A mi erdei pinyünkkel rokon fenyőpinty és a kenderikére emlékeztető zsezse egyes években kis számban, máskor óriási tömegben, szinte inváziószerűen látogat hazánkba és egész Közép-Európába. A fenyőpintyek rendszeresen felbukkannak a téli etetőn is. Kifejezetten inváziós madár a bóbítás csonttollú, korábban a budapesti Népligetben és Városligetben óriási csapatok tanyáztak az ostorfákon, újabban kevesebbet látni őket. Rendszeresen

Gatyásölyv

Fotó: Péchy Tamás

nyörű, lazacszínű oldalaikkal tűnnek fel, a kis bukók hímjei fehér alapon feketével mintázottak, a vízen úszó tarka madarak pazar látványt nyújtanak. Jóval ritkábban és többnyire magányosan láthatjuk a sarki búvárt, ha szerencsénk van, egy-egy finoman pettyezett hátú északi búvár is élénk kerül. A téli ruhás madarat egyebek mellett a kissé felfelé álló csőre különbözteti meg a sarki búvártól. A búvárok igazi vízimadarak, szárazra csak északi hazájukban, a fészkelés idején mennek, akkor is közvetlenül a vízparton költenek. Nálunk csak a vízen látni őket, de ha valaki hosszasan távcsövezi a felfedezett búvárt, látni fogja azt is, hogy nevéhez méltóan rengeteget bukik,

megjelenik viszont a Népligetben a szőlőrigó, amely tavaszi elvonulásáig elsősorban szintén az ostorfa bogyoival táplálkozik.

A télire hozzánk érkező madarak megfigyelése, viselkedésüknek, táplálkozásmódjuknak, mennyiségi viszonyaiknak, társas kapcsolataiknak stb. egy-egy területen történő rendszeres feljegyzése fontos és hasznos feladat. De érdekes és szórakoztató is lehet, még akkor is, ha a távcsövet tartó ujjaink a kesztyű ellenére is elgémberednek egy-egy különösen hideg, januári délutánon.

Schmidt Egon

Dráva, 1994

„Érintetlen őstermészet”, „Leendő Nemzeti Park”, „Drávai vízierőmű épül”... és még sorolhatnánk az utóbbi években a Dráváról megjelent cikkeket. Egyelőre azonban csak egy dolog biztos: nehéz napok járnak a folyóra és természeti értékei talán még sosem voltak ekkora veszélyben.

A Dráva hazánk harmadik legnagyobb folyója, a Keleti-Alpokban ered és mintegy 700 km-es utat tesz meg míg eszéknél a Dunába ömlik. Őrtilos közelében, a Mura torkolatánál érkezik magyar területre, majd hol magyar, hol horvát–szerb területen kalandozva Drávaszabolcs határában búcsúzik el tőlünk. A teljes magyar folyószakasz kb. 140 kilométernyi. A Dráva erős sodrású, szégyes folyó, szüntelenül épít és rombol. Barcs felett erősen kanyarog, medrét állandóan változtatja, zátonyokat-szigeteket hoz létre, másutt az akár 30–40 méter magas partfalakat rombolja és hordja el. Barcs alatt már szelídebb, megzabolázott folyó arculatát mutatja.

A trianoni békeszerződést követően a Dráva határfolyó lett, s ez az 1980-as évek végéig szinte tökéletes elzártágát jelentette. A Barcs alatti szakaszra jellemző hajdani teher- és személyfuvarozás elsorvadt, a legutóbbi években a vízi közlekedés jóformán csak kavicsszállító uszályokra és kitűzőhajókra korlátozódott. A szigorú őrizetnek „köszönhetően” elsősorban csak horgászok, s

még néhány „fanatikus” jutott – engedélyek megszerzésével, évszakos-napszakos és térbeli korlátozások betartásával – a folyó közelébe, a turista e vidéken ismeretlen volt. Ma már más a helyzet. Ennek elemzése előtt azonban essék néhány szó a Dráva botanikai és zoológiai értékeiről, természeti képéről.

Rendkívül sajátos élőhelyek az alakjukat, kiterjedésüket, sőt sokszor helyüket is (!) változtató kavics- és homokzátonyok. A teljesen nyílt felszínük mellett a megtelepedő növényekkel többé-kevésbé borított „szigetek” is jellemzőek. Szinte minden zátonyon megtalálhatjuk a kis lilét, a küszvágó csér kisebb-nagyobb telepei viszont már ritkábbak. Jellemző faj a billegetőcankó, elsősorban a növényzettel már borított zátonyokon fészkel. A folyó partfalában partifecskeké költenek, állományuk néhány ezer párra tehető. Gyurgyalag csak helyenként és kis számban, többnyire a közeli, felhagyott homokbányákban fészkel. Másik szín pompás madarunk, a jégmadár, már általánosan elterjedt, gyakori faj.

Sajnos kiterjedt erdősegeket – mint a Duna vagy a Tisza árterén – nem találunk a Dráva mellett. Számos helyen szinte a folyópartig húzódnak a kiirtott erdősegek helyén elterülő mezőgazdasági táblák. A part menti bokorfüzeseket követő fűz-nyár ligeterdőt gyakran hiába keressük, ahol néhány éve még megvolt, ott

...és otthagyjuk a szemünket

Fotó: Szaák Tamás

most somból, jövevény fajokból és különböző sarjakkól álló, áthatolhatatlan sűrűség fogad. A még megmaradt, néhány öreg erdőfoltban fekete gólya, réti sas és barna kánya fészkel, de az erdők és a fészkelőpárok sorsa bizonytalan. Bár a fűz-nyár ligeterdők viszonylag fajszegények, sajátos növényzeti értékekkel bírnak. Ezek közül is kiemelésre méltó, ritka fafajunk a hazai erdőgazdálkodás által szinte a kipusztulás szélére juttatott fekete nyár. Ha ugyanis az élőhelyén telepített „nemes nyárrakkal” kereszteződik, genetikai állománya átalakul, jellemző tulajdonságait elveszíti. Egyes vélemények szerint hazánkban jelenleg mindössze néhány száz, genetikailag tiszta fekete nyár élhet. A drávai erdőkben 3–5 m kerületű (a legnagyobb törzskerület 9,8 m!) egyedei még fellelhetők, s e példányoknak fontos szerepe lehet a faj megmentésében. A védett nő-

Még fészkel a küszvágó csér

Fotó: Péchy Tamás

Kabasólyom

Fotó: Zsoldos Árpád

vények közül a téli zsurló és a magas-szárú kocsord tömeges, a nem erdősült, száraz gyepekben orchideafajok tenyésznek (agár-, poloskaszagú, és vitézkosbor). A puhafás ligeterdőt – elméletileg – a magasabb térszínen elhelyezkedő keményfás ligeterdő követné, de ez a Dráva mentén ma már kuriózum. Még meglevő foltjaiban fekete gólya, darázsölyv, fekete harkály és szürke küllő fészkel.

A tervezett védett terület magába foglalja a Drávát közel s távol végigkísérő legelőket, réteket, kaszálókat. Helyenként több száz hektáron ma is legeltetnek, másutt kaszálóként hasznosítják a területeket. Ezek jelentőségét növeli, hogy a somogyi Dráva mente 70–80 pár gólyájának fő táplálkozóterületei, de költ itt kabasólyom, bíbic, réti tücsökmadár és időnként réti fülesbagoly is. A nedves rétek és az erdők találkozásánál kockás kotuliliom nyílik, s tömeges a tavaszi- és a nyári tőzike.

A Drávának jelentős szerepe van számos faj vonulásában. Igen sajátosak a fűzesekben zajló tavaszi-őszi fűzike- és légykapóvonulások. Az állóvizek befagyásakor a folyón nagyobb récetömegek jelennek meg, a tőkés réce mellett a csörgő-, a barát-, a füttyülő-, a kerce- és a kontyosréce a leggyakoribb. Partimadarak elsősorban július–októberben láthatók, főleg erdei, réti és szürke cankó. A féltett madáritkaságok közül a nagy kócsag, a kis kócsag, a halászsas és a kis

békászósas vonul át a területen.

A folyó bizonytalan jövője aggodalmat kelt a természeti értékekért felelősséget érzők körében. A határok megnyitása óta megszűnt a nyomás és a szigorú őrizet, évről évre többen keresik fel a „drávai romantikát” ígérő folyópartot. Nem tiltott a motorcsónak használata, s bár engedélyhez kötik a legkülönbözőbb anyagú horgászlétesítmények (stégek, beállók, kunyhók) létesítését, az ellenőrzés és a szankcionálás megoldatlan. A horgászat jelentős része illegális, de ez nem is csoda, hiszen mindössze egyetlen

halór ügyel a 30 km-es folyószakaszra. (És ma már ő is fél.) Halódó ex-termelőszövetkezetek a határukban lévő maradék erdőfoltok letermelésében látják fennmaradásuk utolsó lehetőségét, ehhez „szakmai” részről segítséget kapnak, a hivatalos természetvédelem pedig jogszabályok és pénz hiányában tehetetlen. Elsősorban kavicsbányászatban, szállításban és építkezésben érdekelt magyar vállalkozók a vízierőmű építésére várnak, s tudni vélik, hogy a horvátok már el is kezdték azt. De már a folyó sem a régi. Vízjárása – öregek elmondása szerint – kiszámíthatatlan, szeszélyes. Nyári áradásai rendre elmoszák a zátonyon és a partfalban fészkelő madarak telepeit. Medrébe egyre mélyebben vágódik, és ezt a folyamatot a mederátvágások, a sarkantyúk és a kőgátak építése csak fokozza. A Dráva halbölcsőjét képező holtágak csak áradáskor kapnak vizet, így a halivás sikere évről évre bizonytalanabb. Az egy-két tucat, még ma is dolgozó öreg, kisszerszámos (emelővel, varsával dolgozó) halász véleménye szerint a halbőség a réginek már csak töredéke.

A folyó jövője bizonytalan... Meggyőződésem, hogy a Dráva-ártér, kicsiny kiterjedése és mozaikjellege miatt, a Dunánál és Tiszánál jóval sérülékenyebb. Ha meg szeretnénk őrizni természeti kincseit, a különböző érdekek egyeztetése – gazdálkodás, megélhetés, természetvédelem, turizmus, horgászat stb. – halaszthatatlan feladat.

Fenyősi László

Dráva

Fotó: Márkus Ferenc

Kerecsensólyom-védelem az MME-nél

A kerecsensólyom fokozottan védett, Európában veszélyeztetett madárfaj, a legmagasabb – 500000,- Ft-os – eszmei értékű kategóriába tartozik. Az európai vadon élő növény- és állatfajok, valamint élőhelyeik védelméről szóló Berni Egyezmény fokozottan védett állatfajokat tartalmazó II. függelékében is szerepel. Keleti elterjedésű, tőlünk nyugatabbra már nem fészkel. Kb. 500 páros európai állományának jelentős része – kb. 120 pár – Magyarországon él, ezért nemzetközi kötelezettségünk megőrzésében

Madártani és Természetvédelmi Egyesület), Jánossy doktor elnökletével. Az egyesületen belül elsőik között alakult meg a Ragadozómadár-védelmi Bizottság, majd a növekvő taglétszám és érdeklődés hatására a Ragadozómadár-védelmi Szakosztály, amelybe a bizottság is beolvadt.

A hazai kerecsensólyom-állomány akkor már kritikus helyzetben volt. Mivel a faj tőlünk nyugatabbra nem költ, Magyarország lett a nyugat-európai solymászok, madárkereskedők elsődle-

szeresen kifosztott fészkek védelme – érdekében megszerveztük a költési időben történő éjjel-nappali fészkekörzést. Programunkat támogatták az Országos Természetvédelmi Hivatal (ma Természetvédelmi Hivatal, TvH), illetve a területileg illetékes természetvédelmi igazgatóságok. Tapasztalatlanságunk és a megfelelő technikai felszereltség hiánya miatt azonban az első őrzsérek eredménytelenek voltak, előfordult, hogy az őrzsék ellenére kiszedtek tojásokat, fiókákat.

A veszélyeztetett fészkelőhelyek felderítése, a védelmi teendők megszervezése mellett súlyt fektettünk a társadalmi bázis kiszélesítésére és a nemzetközi kapcsolatok kiépítésére is. Jelentős előrelépést, támogatást jelentett, hogy 1985-től a WWF anyagilag is támogatta törekvéseinket. Ez lehetővé tette egy főállású ragadozómadár-védelmi szakember alkalmazását. A Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Minisztérium is jelentősebb pénzüsszeggel segítette programunkat, így lehetőség nyílt az alapvető eszközök beszerzésére. 1986-ban már 6 veszélyeztetett fészket őriztünk sikerrel, s közben jelentősen bővültek a kerecsensólyommal kapcsolatos ismereteink.

Az egyre hatékonyabb védelmi tevékenységünk hatására az illegális madárkereskedelem, illetve a fészkekfosztogatás lassan visszaszorult. A védelmi tevékenység részeként folyamatosan felléptünk a törvénytörésekkel szemben. 11 esetben kezdeményeztük a TvH-nál, hogy tegyen feljelentést illegális kerecsensólyom-tartás, fiókakiszedés vagy -kilövés miatt. A hatóság ilyenkor a madarakat is elkobozta, a szigorú felelősségrevonás viszont, sajnos, elmaradt. A bíróságon a vádlott rendszerint azzal védekezett, hogy ő csupán találta a legyengült madarat, vagy hozták neki, éppen be akarta jelenteni, nem is tudta, hogy sólyom, és ő tulajdonképpen csak megmentette. Végül is rendre felmentő ítéletek születtek, annak ellenére, hogy az elkövetők régi ismerőseink” voltak, és tudtuk, nagyon is jól ismerik a sólymokat.

Az elmúlt 10 évben az általunk őrzött 40 fészkekből összesen 118 fiatal kerecsensólyom repült ki. Összesen 3200 nap társadalmi munkát végeztek az őrzésben részt vevő tagtársak (napi 24 órában). Tapasztalataink alapján állíthatjuk, hogy a fiókák jelentős része őrzésünk, segít-

Öreg hím kerecsensólyom portréja

A szerző felvétele

vezető szerepet vállalni.

A II. Világháború óta a hazai állomány folyamatosan csökkent, elsősorban a fiókák és a tojások rendszeres kiablása miatt. Jelentős pusztítást okoztak a mezőgazdaságban használt különböző növényvédőszeresek (pl. a DDT) is. Az 1970-es évek közepén a kb. 30 páros állomány a mélypontra volt.

1960-as évek végén dr. Jánossy Dénes a ragadozómadár-védelem iránt elkötelezett fiatal madarászokkal kidolgozott egy kerecsensólyom-védelmi programot. Sajnos, megfelelő technikai felszereltség és társadalmi bázis hiányában az eredmény elmaradt. Elindult viszont egy folyamat, szervesen hozzájárulva ahhoz, hogy 1974-ben megalakult a Magyar Madártani Egyesület (ma Magyar

ges madárbeszerzési területe. Nyugati társszervek felhívták a figyelmünket arra, hogy elsősorban Ausztriába, Németországba csempésznek magyar sólymokat, de Amerikába is eljut egy-egy példány. Nehezítette a kezdeti védelmi tevékenységet, hogy ahogy ritkult a kerecsen, úgy lett egyre keresettebb. Ebből adódóan még veszélyeztetettebbé vált. Vizsgálataink szerint ezekben az években a legfőbb veszélyeztető tényező a sikertelen költések magas száma volt.

Tapasztalataink szerint az állomány csak a szabad természetben őrizhető meg, ezért gyakorlati kerecsenvédelmi programot indítottunk, melyhez széles körű propaganda is társult. Első lépésként a sziklán fészkelő párok sikeres költésének biztosítása – az ismert és rend-

Mesterséges Fotó: Somogyi Ferenc
fészkek kihelyezése

ségünk nélkül nem repült volna ki. Irodalmi adatokból tudjuk, hogy a kirepült fiatalok jelentős része (mintegy 60%-a) elpusztul az ivarérettségi kor elérése előtt. Ennek ellenére – a kiöregedést is belekalkulálva – az őrzések következtében kirepült fiatalok szaporulatából számos új sólyompár foglalhat fészkelőterületet. Napjainkban egyre gyakrabban találunk új területeken párokat. Egy részük gyűrűs madár, tehát az általunk ellenőrzött fészkekből repültek ki. Egy alkalommal például egy fácánteleg szélén, egy gallyfészkekben költő kerecsensólyompár költését biztosítottuk. A fiókák sikeresen kirepültek, egyiküket 4 év után a gyűrűje alapján azonosítottuk. Kirepülési helyétől 10 km-re költött, s abban az évben 4 fiókát sikeresen repített ki. Ez nem egyedi eset, sorolhatnám a sikeresen végződő történeteket a védelmi intézkedések következtében segítségünkkel kirepült, adoptált, dajkamadarak által felnevelt fiókákról.

A kerecsensólyom erősen területhű, egy-egy pár megfelelő védelmével az adott területen jelentős szabadtéri állományt lehet kialakítani. Ennek jó példája a vértesi, a bükki vagy a Hortobágy térségében megerősödött, az őrzések, illetve az aktív védelem megkezdésekor csak néhány költőpárból álló, mára viszont jelentős állomány. (Természetesen az állomány fogalmát fajonként másként kell értelmezni. Szirti sasból egy adott hegységben 5 pár már állománynak számít, ugyanez nem igaz például a kék galambra.) Gyakran tapasztaltuk, hogy a kerecsensólymok előszeretettel foglalják el egerészölyvek vagy vetési varjak – el-

sősorban előregedett – fészkeiket. Ezek kis méretük és rendszerint rossz állaguk miatt sok esetben költés közben megsemmisültek, a tojások vagy a fiókák elpusztultak. Az ilyen fészkekben átlagosan csak két fióka nő fel. Kísérletképpen földes falevéllal bélelt, nagyméretű mesterséges fészkeket helyeztünk ki sziklákra, fákra, magasfeszültségű légvezetékek tartóoszlopaira. Azóta már az általunk épített mesterséges fészkekben gyakran költenek sólymok, napjainkban évente átlagosan 27–30 pár. A jó állagú, erős műfészkekben, azok megfelelő mérete miatt sokkal eredményesebb a költés, belőlük átlagosan egy fiókával több repül ki.

A kerecsensólyom legkedveltebb táplálékállata az ürge. A hazai ürgeállomány sok helyről kipusztult. A gyakorlati védelem fontos része, hogy „gondoskodjunk” róluk is. Az elmúlt években elsősorban a pécsi pogányi repülőtérről a Bükkben és a Börzsönyben lévő legelőkre összesen 2500 ürget telepítettünk, többnyire sikerrel. A telepítés helyein megjelent a kerecsensólyom és a parlagi sas is.

Napjainkban a klasszikus értelemben vett kerecsensólyomfészkek-őrzés némileg veszített jelentőségéből, bár továbbra is szükség van rá, sőt újabb okok indokolják létjogosultságát. Újabban természetes igényként jelentkezik tagtársaink részéről, hogy sólymot szeretnének megfigyelni, sőt, nem csak szakemberek és egyesületi tagok járnak kerecsensólymot őrizni vagy megfigyelni, hanem „kivülálló” is. A felesleges za-

varás elkerülése érdekében egy-két helyen úgy szerveztük meg az őrzést, hogy lehetőség legyen a megfigyelésre is. Diákokat is beszervezünk, lehetőleg erdészeti és vadgazdálkodási iskolákból, mert ők általában egy hét után elkötelezettek lesznek e téma iránt, s remélhetőleg a későbbiek során saját szakterületükön fogják segíteni törekvéseinket.

Az elmúlt években kezdeményeztük a fajra negatívan ható tényezők megszüntetését is. Ennek eredményeként 1981-ben betiltották a dúvadirtásra használt, nem szelektív mérgek (pl. a sztrichnin) alkalmazását. 1982-ben védett lett a kerecsensólyom legfontosabb táplálékállata, az ürge. 1993-ban 500000,- Ft-ra emelték a kerecsen eszmei értékét.

A ragadozó madarak vadászat közben előszeretettel ülnék magaslati pontokra, a jó kilátás miatt. Gyakran a közepfeszültségű légvezetékek tartóoszlopait veszik igénybe, s ott halálos áramütés éri őket. Ez nem csak a kerecsensólyomra, hanem általában az összes madárfajra súlyos veszélyt jelent, a legtöbb madár napjainkban Magyarországon valószínűleg áramütés következtében pusztul el. Mintegy 50500 km hosszúságú oszlopsor található az országban. Veszélyességük attól függ, milyen területeken, élőhelyeken húzódnak keresztül. Tapasztalataink szerint még egy-egy élőhelyen belül is különbségek vannak az oszlopok között, egyesek rendkívül veszélyesek, tömegesen találunk alattuk elhullott madarakat. Egyesületünk a TvH támogatásával kidolgozott és

Kerecsensólyom-fiókák mesterséges fészkekben

A szerző felvétele

szabadalmaztatott egy speciális szigetelő papucsot, ez meggátolja, hogy az oszlopra szálló madarat áramütés érje. Az előzetes felmérések alapján a 400 legveszélyesebbnek bizonyult oszlop keresztartó vasát a területileg illetékes áramszolgáltatók szakembereinek segítségével sikerült szigeteltetni. A szigetelt oszlopok alatt nem találtunk elpusztult madarakat.

Az MME tagjai és támogatói jelentős társadalmi munkával elérték, hogy egy a hazánkban a kipusztulás közvetlen szélén álló madárfaj állománya stabilizálódjon. Ennek pozitív kisugárzása azt eredményezte, hogy Ausztriában néhány, Szlovákiában több pár is megtelepedett. Ez a tény tovább növeli felelősségünket, mivel jól mutatja, hogy földrészünkön elsősorban nekünk kell e faj megőrzéséről gondoskodnunk. Tagjaink, támogatóink nélkül nem tudtuk volna céljainkat megvalósítani. Segítségüket ezúton is köszönjük!

Bagyura János

A turul legendája

Anonymus jegyezte fel először azt a régi, pogány mondát, miszerint Eme-sének álmában egy isteninek tartott látomás jelent meg: egy turulmadár reá szállva teherbe ejtette őt. Ebből született Álmos – a neve is a fogantatására utal –, akit az „ég fiának” tartottak. Ezek után természetes, hogy a turul lett az Árpád-nemzetség szent madara. Itt találkozunk tehát először a turullal, majd később a Heltai-krónikában is feltűnik a madár: „Egy igen szép sólyom jöve eleibe (mármint Álmosnak), és ez hajtá az ő fejét az ő köbelébe”. A későbbiek során a turul a magyarság szent madaraként kevésbé jelentkezett a krónikákban, az Árpád-ház kihalásával a címermadár is eltűnt a történelem porondjáról. „Feltámadása” a millenniumi és az azt követő évekre tehető, különösen, mikor a nemzetet sújtó, igazságtalan trianoni béke szegényében élő magyarság legalább a múltjában akart vigaszt találni. Nem véletlen, hogy éppen ebben az időszakban jelentek meg a turul-szobrok (Tatabánya, Budai Vár, Szabadság-híd stb.) és a turullal kapcsolatos újabb mondai elemek, mint például, hogy honfoglaló magyarjainknak egy előttük szálló madár mutatta az utat az új hazába. A jövődőlés

szerint őseinknek addig kellett nyugat felé haladniuk, amíg látják a madarat, s az itt, a Kárpát-medencében tűnt el a szemük elől. Ez azt sugallja, hogy népünket valamiféle isteni vezérlés vezette ebbe a hazába és mintegy isteni rendeltetésre vagyunk itt, s összefügg az I. Világháború utáni hangulattal, amikor vezetőink és sokan mások is úgy érezték, be kell bizonyítanunk, egyrészt magunknak, másrészt a világnak, hogy jogunk van a saját hazánkhoz! Ne taglaljuk most, hogy ez mennyire volt helyes vagy helytelen, meg kell jegyezzük azonban, hogy az igazság inkább az, hogy honfoglaló őseink azért álltak meg éppen itt és azért nem mentek nyugatabbra, mert ott már erős, szervezett államok, városállamok, hercegségek stb. voltak, amelyek megálljt parancsoltak nekik.

Heltai-krónika is. A valamikori őshaza területén honos altaji alak valamivel nagyobb és színezetében sötétebb, mint a mi kerecsenünk.

Érdekes egyébként, hogy a bizonytalan eredetű „sólyom” szavunk, csak a XIV. század végétől adatolható, de akkor még helynévként volt ismeretes. A „sólyom” mint a madárra használt kifejezés ennél később jelent meg, a pontos idejét nem tudjuk, de legkésőbb a XV. század második felében. A „kerecsen” önállóan is jelöli a madarat. Óoroszból eredő szó, jóllehet más írásformában (keleczen, kerecsény, kerecseny) használták. A kerecsensólyom a mai írásformájában Petényi Salamonnál jelent meg először e század elején, de a faj leírását Chernel István ismertette először 1866-ban megjelent munkájában.

Kerecsensólyom lenne?

A szerző felvétele

Most inkább próbáljuk megfejteni, hogy milyen madárról van szó. A fent említett szobrokat nézve nem leszünk okosabbak, mert azok valamiféle sas, keselyű és sólyom keverékéhez hasonlítanak, ilyen madár pedig nem létezik. Valószínű azonban, hogy sem sasról, sem keselyűről nincs szó. A keselyűt eleve kizárhatjuk, hiszen dögező lévén nehezen képzelhető el, hogy egy életképes, robbanékony és harcos törzs szent madarának válassza. A sas elvileg már szóba jöhet, annál is inkább, hiszen az Urál térségében élő őseink a napi életükben is kapcsolatban voltak vele, vadászatra használták a szirti sast. A legvalószínűbb azonban az, hogy a turul a gyors röptű, szilaj kerecsensólymot takarja. Egyébként ezt látszik igazolni a fent említett

És most nézzük a madarat. Keleti elterjedésű faj, Mongóliától a Kárpát-medencéig fordul elő, valamint Törökországban él nagyobb állománya. Sajnos a teljes állomány erősen veszélyeztetett, elsősorban a fészkelőhelyek megszűnése, a vadászat és a sólymokkal való kereskedelem következtében. Magyarországon az utóbbi évek erőfeszítéseinek eredményeképpen állományát sikerült stabilizálni, sőt, a fészkelő párok száma jelentősen megemelkedett (lásd cikkünket a 7. oldalon). Kitűnő vadászmadár, nem véletlen, hogy évszázadokon keresztül használták solymászatra. A vele való vadászat azonban ma már számos országban – így hazánkban is – tiltott.

Péchy Tamás

A Vácrátóti Botanikus Kert

Télidőben is hangulatos sétát tehetünk a Vácrátóti Botanikus Kertben. A szép formájú, termésekkel megrakott fán sok kis énekesmadár keresgél táplálékot. A csendes kertben leesett hó sokáig megmarad, mert a törendszer párás, nyirkos völgyében különösen hosszúak és hidegek a telek. Az első hóolvasztó napsütés azonban előhívja a téltemető sárga bimbóit a száraz, tavalyi fű közül. Lassan megkezdődik a tavasz, virágpompájával naponta új meg új meglepetéseket kínálva a rendszeres látogatóknak.

A kertet a múlt század második felének divatja szerint angolparknak alakították ki. Ez az új kertépítészeti stílus a XVIII. századi Anglia vidéki főúri köréből indult. Romantikus költők hatására gyorsan terjedt a kor múlt felé forduló értékrendje, a misztikus középkor és a természet felmagasztosítása. Ennek hatására a mértani szabályosságú, gondosan ápolt, nyírt franciakerteket sorban alakították át tájkertekké (angolparkká), először Angliában, majd később a kontinensen is.

A Vigyázó Sándor gróf által megálmodott rátóti kastélypark egyike hazánk első szentimentális kertjeinek. Már építéskor rendelkezett a hangulatteremtés minden eszközével: törendszer, vízesés, műromok, kacskaringós, keskeny utak, sziklák, csendes, eldugott padok. Az évszázados fáknak, sűrű cserjéknek és vadvirágos tisztásoknak köszönhetően a park napjainkban romantikusabb, mint valaha volt.

A tavacsókák közül a legvadregényesebb a Sziklás-tó. Békalencsével borított, mozdulatlan ága hosszan kanyarog hátra a meredek hegyoldalak között. Néhány éve még innen csobogott a tóba egy gyönyörű vízesés, sajnos ennek üzemeltetését a kert szűkös anyagi helyzete ma már nem teszi lehetővé. A páfrányokkal és mohákkal borított sziklák alatt mélyen fekvő, megközelíthetetlen, csöndes öböl titkos élőhelyet biztosít ritka vízi emlősünk, a vidra számára. A tó alsó részén üde hegyi rétre emlékeztető kis tisztás van, ez ősz elején a kikerics nagy virágaitól lila. A másik kis tó kanyargós, keskeny vizében a kaukázusi szárnyas-

dió nagy összetett levelei és csüngő termésfüzérei tükröződnek. Itt áll az a mocsárciprus is, melynek Európában egyedülálló, szépen fejlett légzőgyökereit csodálva észre sem vesszük, milyen hatalmas fa magasodik fölöttünk. A hídon túl, a szigeten, a tölgyek és bükkök lombkoronája sötét árnyat borít a középkori kolostort utánzó romok fölé. A borostyánnal és vadszőlővel benőtt kövek leginkább késő őszi, párás, ködös időben idézik az elmúlt korok hangulatát. A patakon túl, az egykori keményfa-ligeterdő maradványában, gombákkal borított kidőlt fatörzsek fölött óriás méretű magyar kőrisek parancsolnak tiszteletet az erjárónak. Felettünk a domboldalban, sűrű bokrok közt kanyarog egy út, mely egy hegyvidékeink kakukkfűillatú, meleg kaszálórétjeit idéző tisztáson vezet. A szivarfák alatt romantikus kőpadon pihenhetünk meg, mielőtt a májusban illatozó gyümölcsfák és cserjék között továbbmegyünk. A dombtetőre érve különleges látvány fogad. Egy idős, sza-

bálytalan alakú fenyővel szegélyezett, hosszú, virágos rét aljában a Nagy-tó vize csillog. A néhány fenyő csak szomorú maradványa a gróf által idetervezett, s telepített fenyvesnek. A különleges fajtákból álló gyűjteményt hozzá nem értő kezek kiirtották, s helyére gyümölcsöst ültettek. A kert későbbi vezetői ezt távol-keleti díszfákkal, berkenyékkel és juharokkal telepítették be, megőrizve az akkor már botanikus kert eredeti stílusát. Itt alakították ki az új sziklakertet, s a maga nemében egyedülálló rendszer-tani gyűjteményt is.

A kert összes látnivalójának megemlítésére természetesen nincs lehetőség, de a felfedezés öröme kárpótolja majd az idelátogatót, az év bármely szakaszában teszi is sétáját.

A Botanikus Kert legkönnyebben gépkocsival közelíthető meg. Busszal a Gödöllő-Vác, illetve a Budapest-Vác menetrendszerinti járatokkal, vonattal Budapestről vagy Vácról a veresegyházi vonalon érhető el. Télen naponta 7–16, nyáron 18 óráig tart nyitva.

Biró Marianna

Madarak egy botanikus kertben

Az MTA Ökológiai Kutatóintézetnek Botanikus Kertje különböző tájak találkozásánál fekszik Vácrátóton. A 26 hektáros kertnek körülbelül a fele másfél százados angolpark, fele az elmúlt 40 évben telepített gyűjteményes anyag. A területen átfolyó Szód-Rákos patak viszonylag nagy felületű és mély mesterséges tavakat táplál. A sok öreg odvas fa, a helyenként sűrű, talajtakaró növényzet, a változatos méretű cserjeanyag, a ligetes szerkezet, a vízparti növényzet, az intézeti épületek, a nyitottabb kísérleti tér rendkívül sokfajta élőhelyet kínál a madaraknak egy viszonylag kicsi területen. Csak a szabadföldi gyűjteményekben több mint 9000 különféle taxont (növénycsoportot) tartunk nyilván Magyarországon messze leggazdagabb növénygyűjteményében. Kedvező körülmény a táplálékként számbajövő termések és

Vidra

Grafika: Szarvas Pongrác

Búbosbanka

Fotó: Péchy Tamás

magvak sokfélesége és mennyisége, a vegyszerezés teljes hiánya és a kőfal biztosított zárttság is. Jóllehet a kert komplex természetvédelmi terület, különleges veszélyeztető tényezők is jelentkeznek a madarak szempontjából. Ezek közül elsősorént említhető a látogatók barbársága, fegyelmetlensége és durvasága! Ennek évente sok fészkalj esik áldozatul. Komoly problémát jelentenek a faluból bejáró macskák is, újabban pedig a robbanásszerűen elszaporodó mókusok keltenek aggodalmat.

Már az '50-es években volt itt egy kísérleti fészekodútelep, de azóta is több alkalommal helyeztünk ki különféle típusú odúkat. Sok gondunk van a mogyorós pelék nagy számával. A téli madárvendégeket a természetes termés- és magkínálat mellett a folyamatos etetés is vonzza. Évi átlagban 3–4 zsák napraforgómagot és 40–50 kg marhafaggyút helyezünk ki 5 madáretetőnkbe.

Jómagam 1975 óta dolgozom a kutatóintézetben, így közel 20 éve folyamatos adataim vannak a madarak mozgásáról, költéséről, létszámáról. Néhány nagyon jellegzetes faj tartozik a kerthez.

Az odvas, öreg fák környékén tavasztól csókakolónia ricsajozik, harkályok lármáznak, seregélyek jönnek-mennek, örvösgalambok bűgása hallik. A sűrű, borostyános aljnövényzet kiváló fészkelőhelyet nyújt a füzikéknek, a vörösbeigyeknek, a fülemüléknek. A fekete- és énekesrigók mindenütt hallhatók és láthatók. Ott, ahol fenyők és más örökzöldek vannak többségben, főként zöldikék, csicsörkék, kenderikék láthatók. A sűrűbb cserjés, bokros helyeken az örökmozgó kis poszáta és a barátposzáta a leggyakoribb madár. A kísérleti tér peremén, a füves bozótban fácánok kakaolnak és egy cigány-csaláncsúcs ismételt énekét. A rakott kőfal réseinél egy búbosbanka tarka tollazata villan, barázdabillegetők futkároznak, légykapók lesik a prédát. A füstifecskék a patak fölött suhannak a híd alá ragasztott fészkeikhez, míg a molnárfecskék a tornácós ház ereszalját részesítik előnyben. A tóparti fák gyökerei között a jégmadár talál kitűnő fészkelési lehetőségeket ökörszemek szomszédságában. Nyár végén nagy csapatokban járnak be a gyurgyalagok táplálkozni és aludni. A tavakon tőkés

récék és vízityúk vezetgetik fiókáikat. A május–júniusi éjszaka zeng a békákkal versengő fülemülék énekétől, s éjszakai hangként erdei fülesbaglyok hallatják hangjukat.

Ősszel és télen új madarak érkeznek az elköltözött helyébe. Az átvonuló szőlőrigók után nagy csapatokban fenyőrigók, néha csonttollúak telelnek ki az ostorfák termésén. Megszaporodik az erdei pintyek száma, s megérkeznek északi rokonaik, a fenyőpintyek is. A csiz-csapatok jellegzetes hangja a nyárfák, égerfák környékén hallatszik. Az etetők körül nagy a nyüzsgés. Meggyvágók tartanak szigorú rendet a marakodó falusi verebek, a félénk zöldikék, pintyek, a jövő-menő cinegék közt. Csuszkák, fakopáncsok lakmároznak a faggyúkoloncon. Természetesen a lármás szajkók sem akarnak lemaradni a terített asztalról. A zöld küllők a nagy hangyabolyokba ásnak alagutakat némi ennivaló – telelő hangyák – reményében.

A vácrátóti botanikus kertben egész évben élénk és hangos a madárvilág. Nehéz röviden számba venni mindannyiukat. A 47 állandó és 17 alkalmilag költő faj mellett 41 átvonuló, bejáró vagy itt telelő fajt észleltünk eddig.

Sajnos az átlagos tendenciák itt is jelentkeznek a ritka és veszélyeztetett fajok viszonylatában. A korábban rendszeresen költő szalakóta és füleskuvik néhány éve teljesen eltűnt, viszont újabban többször költött az azelőtt téli vendégként számon tartott fekete harkály és léprigó.

Reméljük a kert fenntartásával és védelmével még hosszú ideig tudunk változatos élőhelyet biztosítani számos madárfajnak.

Kósa Géza

Zöldike

Fotó: Zsoldos Árpád

Változó testhőmérsékletű kétéltűink és hüllőink teleléséről

Hazánk területén – az alfajoktól és a színváltozatoktól eltekintve – 15 kétéltű- és 15 hüllőfaj honos. Minthogy hazánk az északi mérsékelt égövben fekszik, a közeledő hűvös őszi és téli évszakok idejére – a kitavaszkodástól függően októbertől március közepéig – az állatvilágnak ezek az úgynevezett változó testhőmérsékletű fajtái kénytelenek az időjárás hűvösebbre fordulásakor megfelelő búvóhelyekre húzódní.

Ezek a „megfelelő” rejtékhelyek mint „telelőhelyek” különfélék lehetnek. A farkos kétéltűek (mint a foltos szalamandra) a hegyvidékeink erdőtalaján az erdei pockok, egerek vagy akár vakondok járataiba húzódnak, mélyre, a fagyszint vonala alá. A vízi életmódot élő gőtéek és a békák a vizek kezdeti lehűlésével már befejezik a táplálkozást, nem vadásznak többé rovarokra, férgekre vagy alacsonyrendű rákokskákra. Inkább igyekeznek kihasználni a dél körüli báyadt napfényt, hogy a gyomor-bél traktusuk is mielőbb kiürüljön, minél előbb kiemésszenek magukból minden salakanyagot. Így, kiürülten húzódnak az egyre hűvösebb tavak és lassú folyású csatornavizek iszapos fenekére, beássák magukat a lágy és nyirkos iszapba, ott a

hideg őszi és a fagyos tél idején a kiszáradástól és a túlhűléses fagyhaláltól egyaránt védve vannak.

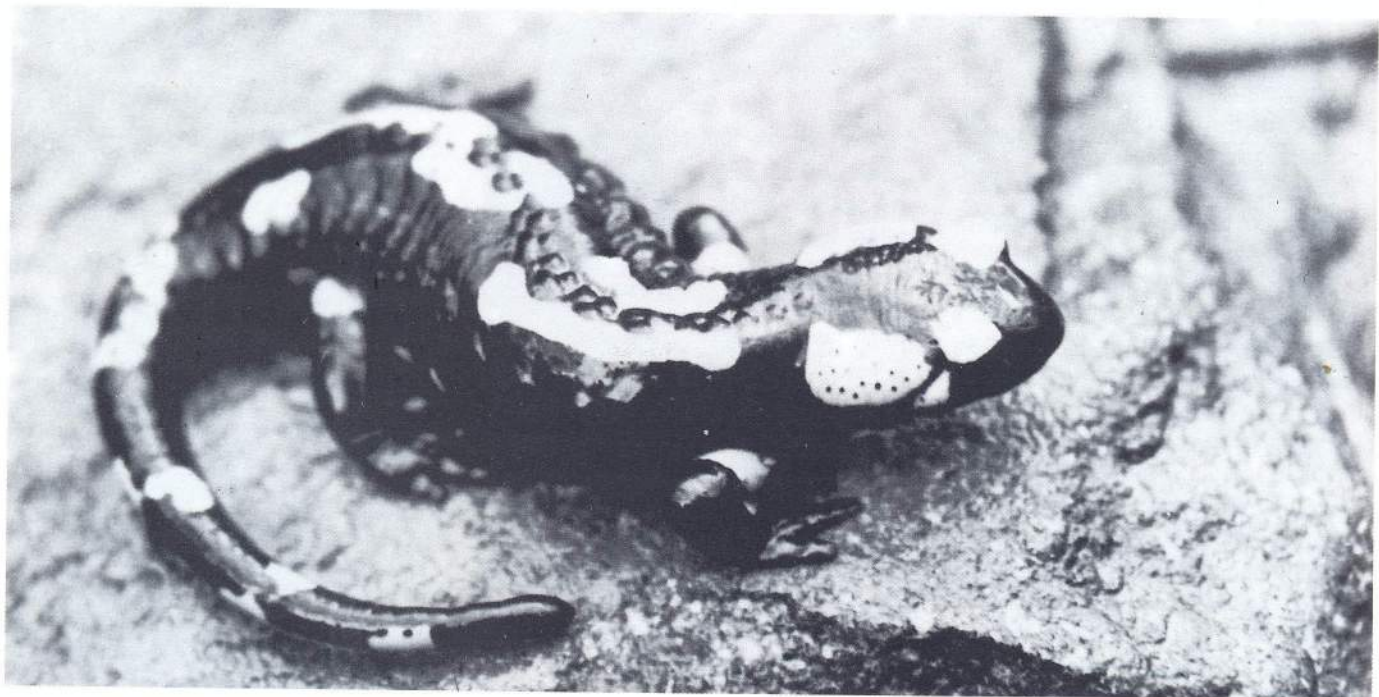
Sajnos, mindennek ellenére jöhetnek különösen kemény és hosszan tartó telek, mínusz 25 és 32 °C-os, szokatlanul kemény fagyokkal, s ilyenkor sekélyebb vizeink, csatornáink teljesen kifagynak. Természetesen az ilyen időszakok igen sok „vámot szednek” a nem megfelelő helyeken elvermelődött kétéltűink közül!

Hüllőink már sokkal változatosabb viszonyok között élnek, sarkvidéki, al-földi elterjedésüktől kezdve föl a domb- és a magasabb hegyvidékekig, mint a Bakony, a Gerecse, a Pilis, a Börzsöny, a Mátra, a Bükk és a Zempléni-hegység. Ezeken a hegyvidékeken élő siklóink, mint például az erdei sikló (*Elaphe longissima*) vagy a Zempléni-hegységben még előforduló keresztes viperák (*Vipera berus*) már augusztus végén, szeptember elején megvedlenek és befejezik hasznos zsákmányolásukat: az erdei pockok és egerek gyérítését. Ott fenn a hajnalok ilyenkor már hűvösekké válnak, jelezve a hüllők számára, hogy közeledik a komolyabb, őszi és téli, fagyos-havas évszak.

A hüllők teljesen kikopplva, kiürült gyomor-bél traktusukkal szinte évről évre ugyanazokat a búvóhelyeket keresik fel, egy-egy odvas fa tövében vagy egy sziklafal lábánál, apróemlősök gazdálanná vált járataiban vagy a jó mélyen, a fagyszintvonal alá vezető sziklarepedésekben. Ide igen gyakran többedmagukkal gyűlnek össze (akár negyvenen is!). Ilyen búvóhelyekről konkrét példákat is ismerünk. Ott lenn aztán összebújva – szinte egymást „melengetve” – hülnek le lassan és folyamatosan plusz 10 °C körüli hőmérsékletre, s dermedten, önkívületi állapotban veszleik át a ziman-kós hónapokat.

Aztán március előrehaladtával, a lassú fölmelegedéssel, a kitavaszkodással válik egyre élénkebbé a szív-működésük, mely a telelés során alig dobban kétszer percenként(!). Újra fölébrednek és a napfényes kikelettel előbújnak, mint ahogy az avar alól kihajt a sárgaszirmú téltemető (*Eranthis hiemalis*), a szüzi fehérén bókoló hóvirág (*Galanthus nivalis*) és a többi kedves tavaszt hirdető „hírnök-virágunk”!

Janisch Miklós

Foltos szalamandra

Fotó: Péchy Tamás

Madarászok az erdőért

ERDŐ! Ki ne szeretné az erdőt? Természetesen mindenki szereti. Ki-ki persze a maga módján. Az erdő számtalan élőlénynek – az egyszerű élő szervezetektől egyes embercsoportokig – egyszerűen az életet jelenti, másoknak a megélhetést, pihenést, felüdülést, megint másoknak a profit forrását. A Föld erdőtakarója ijesztő gyorsasággal zsugorodik össze. Ma percenként közel 40 hektár erdő semmisül meg. Ez évente kb. 20 millió hektár élőhely – és ki tudja hány élőlény – pusztulását jelenti.

Hazai erdeink helyzete is nyugtalanító manapság. Az erdőgazdaságok nyereségérdekelte részvénytársaságokká alakítása, az átgondolatlan privatizáció, a társadalom egyes rétegeinek elszegényedése, az energia várható újabb jelentős drágulása, az állampolgári feyelem fellazulása, a hivatásos természetvédelem eszközeinek szűkössége, mind-mind fokozza az erdők veszélyeztetettségét. Ehhez járul még az erdőfelügyelet ellehetetlenülése, hiszen nagyságrenddel nagyobb feladatot kell változatlan személyzettel megoldania.

Ilyen körülmények között megnő a társadalmi szervezetek erdővédő szerepe. Különösen az olyan nagy taglétszámú, országos hálózattal működő szervezeteké, mint az MME, amelynek tagjai rendszeresen járják az erdőt.

Az egyesületnél a most indult erdőszeti program keretében szeretnénk a tagság bevonásával egy erdővédelmi megfigyelő- és jelzőhálózatot kialakítani. Ennek az a lényege, hogy aki madarászás közben az erdőt járva valami olyat észlel, amely megítélése szerint veszélyezteti az erdő természetes életközösségét, jelezze nekem az MME Titkárságon (1121 Budapest, Költő u. 21., Tel. és fax: (1)175-8327, Tel.: (1)156-2133, E-mail: fidlo@mme.zpok.hu). Ilyen például az edőterületeken folyó építkezés, a természetszerű erdőkben alkalmazott nagy kiterjedésű tarvágás, tuskóirtás, tájidegen fafajokkal végzett erdőfelújítás stb. A jelzett eseteket megvizsgálom, és ha az indokolt, az illetékes Erdőfelügye-

lőséget és illetékessége esetén az érintett Természetvédelmi Igazgatóságot is értesítem azzal, hogy intézkedésükről tájékoztassanak minket. A bejelentőt minden esetben magam fogom értesíteni az eredményről.

Ha netán egyes esetekben az ügy komolysága úgy kívánja, a sajtó útján a nyilvánossághoz fordulunk. A konkrét eseteket elemezve időről-időre az általánosítható tapasztalatainkat az illetékesek tudomására hozzuk. Így a legveszélyeztetettebb területeken átfogó vizsgálatokat kezdeményezhetünk, és abban igény és lehetőség szerint részt veszünk. Szükség szerint közreműködünk olyan javaslatok kidolgozásában is, amelyek segítik az erdőt veszélyeztető körülmények felszámolását, illetve esetenként magunk is készítünk ilyen javaslatokat.

Tervezzük, hogy évente – esetleg a Madarak és Fák Napján – közzéteszünk egy Fekete Listát azokról, akik sokat ártottak a természetszerű erdőknek, illetve egy Zöld Listát azokról, akik sokat tettek azok védelméért.

Cselekedjünk együtt, hogy mindenki érezze: mi ott állunk minden fa mögött.

Fidlóczy József
erdészeti programvezető

Megalakult a PKMK

Kedves Tagtársunk!

Pest Környéki Madarász Kör (PKMK) néven életre hívtunk egy csoportot, amely a nevében foglaltak szerint a főváros közelében lévő területeken fog a jövőben aktívan dolgozni. Meglévő tagjai olyan, főleg fiatal madarászokból verbuválódtak, akik tevélegesen szeretnének hozzájárulni a madár- és azon keresztül a természetvédelemhez.

Mivel szervezetünk a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület keretein belül működik, elsődleges célunk, hogy az MME különböző, országos szintű programjaiban (pl. Ritka és telepesen költő madárfajok fészkelőállományának monitoring programja, Énekesmadár-pontszámlálás, Vízi és pusztai élőhelyek felmérése stb.) szervezett, összehangolt formában vegyünk részt. Fő feladatunknak tekintjük a mű-

ködségi területünkön található értékes élőhelyek felkutatását, azok madártani szempontból való vizsgálatát; ezekkel együtt adataink nyilvánosságra hozatalával hozzájárulásunkat biztosítjuk az adott terület esetleges védetté nyilvánításához. Szeretnénk a felméréses madarászás két fő formáját – a megfigyelő és a madárgyűrtöző munkát – egymáshoz közelebb hozni, és ezek segítségével reális képet kapni egyes területek madárvilágáról.

Havonta megjelenő, aktuális információkkal feltöltött *Füzike* című lapunk minden aktív tagunk – egyelőre ingyen – megkapja. Szervezetünk működése az állandó kapcsolattartáson, információcserén alapszik, éppen ezért hetenként tartjuk összejöveteleinket, melynek helyét és idejét a szervezőktől tudhatod meg.

Minden érdeklődő Tagtársunkat szeretettel várjuk a Pest Környéki Madarász Körben; tagságunk felvétele az aktívság, amely a programjainkban való folyamatos részvételt, a gyakori kapcsolattartást és az adatszolgáltatást takarja.

Amennyiben szívesen részt vállalnál adott programjainkban, illetve szeretnél a PKMK tagja lenni, szándékozat jelezd budapesti vagy váci központunkban!

Horváth Gábor
MME, 1121 Budapest, Költő u. 21.,
Tel. és fax: (1)175-8327, Tel.: (1)156-2133, E-mail: gabor@mme.zpok.hu

Selmezi Kovács Ádám
Göncöl Alapítvány,
2600 Vác, Ilona u. 3., Tel. és fax:
(27)311-179, Tel.: (27)314-179,
E-mail: adam@goncol.zpok.hu

Európai Madármegfigyelő Nap

Az 1994. október 1–2-án megrendezett eseményen 19 európai és 1 afrikai országban (Marokkóban) összesen 9300-an vettek részt. Körülbelül 700 helyszínen, több mint 1040000 fészkelő madarat figyeltek meg. Az eseményt a BirdLife International Európai Bizottsága szervezte.

Részletesebb adatokat kérésre szívesen ad a BirdLife Finland. Fax: +358 18 143 682, E-mail: veistola@cc.helsinki.fi.

Hazánkban a legtöbbet a következő fajokból figyelték meg: *Anas platyrhynchos* 47000, *Larus ridibundus* 16000, *Anas crecca* 15000, *Sturnus vulgaris* 5200, *Fulica atra* 5.000. Más, érdekesebb megfigyelések: *Platalea leucorodia* 120, *Haliaetus albicilla* 4, *Hieraaetus pennatus*, *Buteo rufinus*, *Falco peregrinus* 5, *Recurvirostra avosetta* 100, *Grus grus* 12.

Az MME Tanácsadó Testületi Üléséről

1994. december 9-11-én ülésezett az MME Tanácsadó Testülete. Húsz éve – immár hagyományosan – az év végén hívjuk össze ezt az értekezletet (korábban Választmányi Ülés), amelyen részt vesznek a választott tisztségviselők, a legaktívabb tagtársak, valamint a függetlenített dolgozók. A közel száz fős részvétellel zajló tanácskozáson rendszerint egyesületünk aktuális ügyeit tárgyaljuk meg. Így az ülés legfontosabb céljai a következők:

- az egyesület tevékenységének összehangolása
- az egyesületi munka értékelése
- a legfontosabb ajánlások megfogalmazása
- a folyamatban lévő programok egyeztetése

A mostani ülésen az alábbi témák kerültek napirendre:

- Az MME képviselők itthon és külföldön
- Az MME természetvédelmi politikája
- Az MME szervezeti célkitűzéseinek megfogalmazása

Tulajdonképpen valamennyi napirendi ponthoz kapcsolódóan a hazánkban zajló politikai, gazdasági és társadalmi átalakulás újabb és újabb kihívásaira kerestük a választ és az egyesület számára legmegfelelőbb megoldásokat. A két és fél napos tanácskozáson igen sok kérdés és megoldási javaslat merült fel, amelyek közül most csak a legfontosabbakat ismertetem.

- Egyesületünk képviselőit nemzetközi, országos és helyi szinten egyaránt a korábbinál határozottabban, lehetőleg egységesen és rendkívül tudatosan kell megvalósítanunk (megjelenés, kiadványok, pályázatok, lobbyzás, rendezvények stb.).
- Természetvédelmi politikánk lényege: csak a nemzetközi gyakorlat figyelembevételével, a hazai lehetőségeink alapján, magas szakmai színvonalon és a korábban megfogalmazott természetvédelmi célkitűzéseink alapján lehet csak eredményes. (Fókuszban az értékes területek, a legjellemzőbb élőhelyek és a veszélyeztetett fajok.)
- Részletes stratégiát foglaltunk meg a szakmai és szervezeti tevékenységünk fejlesztésére. (Tagság, helyi csoportok, szakosztályok stb.)
- Külön hangsúlyt kapott a pénzügy és számvitel korszerűsítése (különös tekintettel az Állami Számvevőszék ellenőrzésének tapasztalataira).
- Időszerű konkrét feladataink közül az „1995 a Természetvédelem Éve Európában” című kampánysorozat előkészítése kapta a legnagyobb hangsúlyt.

Az egész tanácskozást az a szándék hatotta át, mely szerint a legfontosabb feladatunk a hazai társadalmi szervezetek között jelenleg elfoglalt előkelő pozíciónk megtartása és erősítése. Nem volt kétséges, hogy ehhez valamennyi résztvevő meg kívánja tenni a tőle telhető legtöbbet.

Kállay György

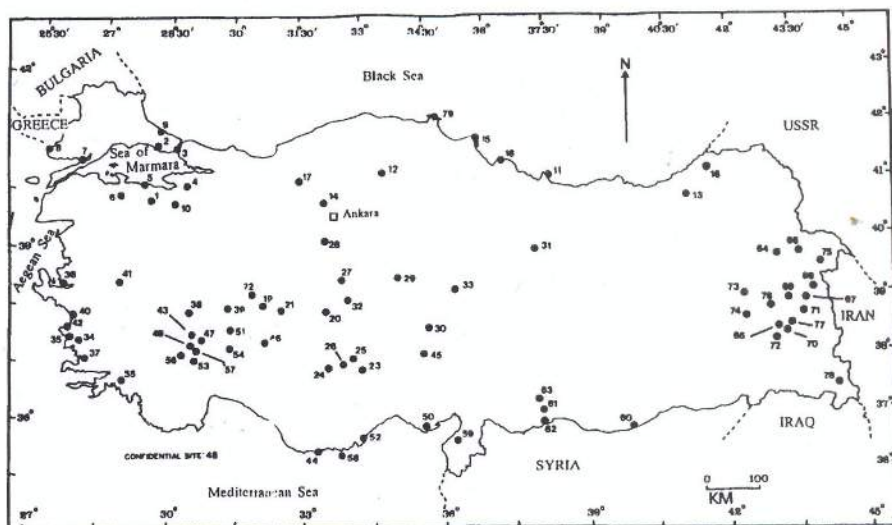
Törökországi EM-ek

Ezúton tolmácsoljuk a törökországi madárvédelmi egyesület (DHKD) azon kérését, hogy aki 1995-ben Törökországban lévő, európai jelentőségű madárélőhelyre (EM-területre) megy madárászni, az azlábbi címen igényeljen tőlük egy szabványos élőhelyfelmérő lapot, s azon közölje velük az adott területre vonatkozó adatokat, ezzel segítve az EM-területek felmérését.

Cím: DHKD Bird & Wetland Section, POB 18, TR-80810, Bebek–Istanbul, Turkey. Tel.: +90 212 279 01 39, +90 212 279 0 140. Fax: +90 212 279 55 44.

D O Ğ A L
H A Y A T I
K O R U M A
D E R N E Ğ İ

Törökországi EM-területek

Budapesti HCS-tagok, figyelem!

1995-től új helyszínen tartjuk a HCS összejöveteleit, mert a Természettudományi Múzeum előadótermét tovább nem tudják biztosítani számunkra.

Az összejövetelek új helyszíne a Fővárosi Állat- és Növénykert tanácsterme. Megközelíthető a Fővárosi Nagycirkusz és a Kis Vidámpark közötti állatkerti gazdasági bejárón keresztül.

Péchy Tamás

E-mail

Lapunk legutóbbi számában tévesen jelent meg egyesületünk e-mail címe. A helyes cím: postmaster@mme.zpok.hu. A tévedésért elnézést kérünk.

ákos

BirdLife-partnereink

Név: Balgarsko Druzhestvo za Zashita na Pticitse (BDZP)

• **Magyar név:** Bolgár Madárvédő Egyesület • **Alakulás éve:** 1988 • **Taglétszám:** 1100 • **Folyóirat:** *Neophron (2)* • **Elnök:** Bojidar Ivanov • **Igazgatók:** Petar Iankov és Vlagyimir Pomakov • **Fizetett alkalmazottak száma:** 3 • **Cím:** 2 Gagarin Str., BG-1113 Sofia, Bulgária • **Tel. és fax:** +359 2 705 108.

mozaik

● **Nagyon jól települt** a rózsás csér Írországban 1993-ban. A Rockabill-szigeten (dublini körzet) 427 párt számoltak. Az állomány 1989-ben volt mélyponton, akkor mindössze 194 pár fészelt, az ír madárvédők ekkor fokozott védelmi programot indítottak megmenetésük érdekében.

● **A horvátországi Split közelében** ismét farkasok jelentek meg, pedig ezt a ragadozót már ötven éve nem figyelték meg a környéken. A Kozjak és a Sveti Ivan hegységekben felbukkantak sakállok is, és mind a két fajt látták Trogir környékén.

● **A házi veréb** néha hullőt is zsákmányol. A görögországi Astipalaea szigetén 1990. augusztus 24-én megfigyelték, amint három házi veréb egy török gekkót (*Hemidactylus turcicus*) zsákmányolt. A házi verebek alkalmilag egyéb apró hüllőket, például fali gyíkokat (*Lacerta muralis*) is fognak. Egyes kutatók arra következtetnek, hogy ez a zsákmányolási mód nem is olyan ritka ennél a fajnál, különösen a fiókanevelés idején van minél több állati fehérjére szükségük.

● **Megvizsgálták** a gatyáskuvik állományát 1977–89 között a Harz-hegység nyugati felén. Valamennyi költést ellenőrizték, csaknem mindegyik öreg madarat meggyűrűzték. 1984-ben egy 170 km²-es területen 67 költést regisztráltak, 241 fiatal gatyáskuvik repült ki az odúkból. Ez volt a vizsgálati időszak legeredményesebb éve, amikor 10 km²-re átlagosan 8,4 költőpár esett. 1984-ben a költések száma négyszer akkora volt, mint az előző évben és kétszer nagyobb, mint az egyébként legsikeresebb esztendőben. Ötször annyi fióka repült ki szerencsésen, mint 1983-ban, illetve 1985-ben. A kedvező költési eredmények egyrészt valószínűleg a pocokfélék erős felszaporodásával, másrészt azzal magyarázhatók, hogy a kedvező táplálékviszonyok miatt a madarak helyben maradtak, illetve bevándorlók is érkeztek a környékről. A pocokgradáció összeomlása után viszont a fészkelők (különösen a fiatalok) közül számosan elhagyták a területet. Egy gyűrűs tojót 341 km távolságban ellenőriztek.

● **Az ausztráliai Észak-Queensland területén** lévő nemzeti parkból az utóbbi négy évben több mint 2 millió dollár értékben csempészték ki madarakat, hüllőket és különböző növényeket. A sydneyi vámhivatal vezetője szerint Queensland északi részén van a csempészek főhadiszállása, valószínűleg azért, mert számos olyan faj található ott, amelykért – főleg az amerikai piacokon – nagy pénzeket fizetnek. Egy pálmakadupárért adtak már 98 ezer dollárt is, de egyéb papagájfajok párjait sem adják olcsóbban 16–28 ezer dollárnál. Rájöttek a vámtestek arra is, hogy ez a kereskedelem összefonódik a kábítószer-kereskedelemmel, a csempészek „mellékesei” állatokat és növényeket is visznek magukkal az Egyesült Államokba. Észrevétlen mozgásukat megkönnyítik a II. Világháborúból visszamaradt, használatlan leszállópályák, ahol a magángépek simán landolhatnak. A hatóságok most egy teljesen ingyenes telefonszámot kapcsolattak be, melyen át havonta akár száz, néha nagyon is hasznos bejelentés érkezik a lakosságtól. Egyébként a kofferekbe és hűtőládákba csomagolt állatok 90%-a nem éli túl a hosszú utat, ezért a csempészek újabban tojásokkal próbálkoznak.

● **Lengyelországban** Közép- és Nyugat-Európa egyik legnagyobb vizes élőhelyét nemzeti parkká nyilvánították. A Biebrza Nemzeti Park területe 59 ezer hektár, ehhez tartozik még 82 ezer hektárnyi védőövezet. Az európai madárfajok 60%-a megtalálható a park területén, ahol ezen kívül jávorszarvasok, vidrák, farkasok és hódok is élnek.

● **A hatvanas évektől** kezdve számos finnországi tó vízszintje jelentősen csökkent s ennek természetesen negatív hatása volt az ott élő madárvilágra. A szakemberek állományfelméréseket végeztek az ország délnyugati felén 1976 és 1991 között. Ennek során megállapították, hogy az általános madársűrűség 62%-kal, a párok száma 47%-kal csökkent. A leginkább alkalmazkodó fajok (mint a tőkés réce és a kerceréce) száma emelkedett, ugyanígy nőtt a búbos vöcsök és a nagy bukó állománya is az apró halak elszaporodása miatt. Erősen lecsökkent viszont a szárcsák, a csörgörécék, a kontyos- és barátrécék mennyisége.

● A kanadai lúd állománya a Brit-szigeteken évente 20%-kal nő és 2000-re akár százezer párt is számlálhat. A települések közelében vagy a parkok tavai körül fészkelő madarakra tilos vadászni, ezért a szakemberek most úgy próbálják számukat csökkenteni, hogy a fészkaljakat keményre főzött tyúktojásokkal cserélik ki.

● A nádirigó, különösen Európa nyugati felén, a veszélyeztetett fajok közé tartozik. Németországban erősen veszélyeztetett. Csak a vizekben gazdagabb Mecklenburg és Brandenburg tartományokban él még nagyobb állomány. A Vogelwarte Hiddensee kutatói a faj helyhűségét vizsgálták, 373 megjelölt nádirigó 501 visszafogási adata segítségével. Megállapították, hogy az öreg madarak sokkal inkább területhűek, mint a fiatalok, 95%-uk a korábbi költőhelyre tért vissza. A fennmaradó példányok a telelőhelyekről visszatérve 4–135 km távolságban (átlagosan 36,6 km-re) telepedtek meg. A fiókaként gyűrűzött példányok 62%-a telepedett abban a nádasban, ahol kibújt a tojásból, 38% távolabb, 8–290 km-re (átlagosan 84,2 km-re) kezdett költöni. A gyűrűzések során két 10 éves nádirigót ellenőriztek, de a jelölt madarak többsége a visszafogáskor csak 1–3 éves volt.

Nádirigó

Grafika: Muray Róbert

● Málta szigetén tovább pusztítják a madarakat! A 316 ezer lakosú szigeten 17 ezer nyilvántartott, bejegyzett vadász él, ami az jelenti, hogy minden négyzetkilométernyi területre 50 puskás jut. Összehasonlításként ez a szám Olaszországban 5, Franciaországban 3,5, Nagy-Britannia területén mindössze 1. Persze Máltán valószínűleg ennél még sokkal többen vadásznak, de 1985–1990 között a bejegyzett vadászok száma is 40%-kal emelkedett. A szigeten évente kb. 10 milliónyi patront lönek ki, ezzel kerekén 200 tonna ólom kerül a talajba és a vízbe. Az évi zsákmány egyebek mellett 65–80 ezer ragadozó madár, 15 ezer különböző gém, és 11500 bagoly, mindehhez jön a megszámlálhatatlanul sok partimadár, a libák, a récék és persze az énekesek, az ökörszemtől egészen a rigóig, azaz minden, ami él és mozog. A madárvédők Máltán és külföldön felhívással fordultak a turistákhoz, bojkottálják a szigetet! Csak így remélhető, hogy a hatóságok az emiatt elmaradó devizabevételek láttán kénytelen-kelletlen gátat vetnek a madáröklésnek.

● Afrikában 1936-ban fedezték fel a kongó pávát, de e nagy madártani szenzáció után a fekete földrész újabb meglepetést tartogatott a szakemberek számára. Egy dán zoológiai expedíció tagjai nemrég a Tanzánia déli felén lévő hegyekben egy eddig ismeretlen apró tyúkfélére bukkantak. A *Xeroperdix udzungwensis* nevű faj közeli rokonságban áll a Délkelet-Ázsiában honos erdei foglyokkal (*Arborophila*). Az újonnan felfedezett madár a hegyek szubmontán és montán régióiban az örökzöld erdők lakója, 1350 és 1990 m között. Egyesével vagy kis csoportokban látták őket, a csapat a táplálkozás közben mindig együtt maradt. A talajon és az avarban kapargáltak, közben halk, kapcsolattartó hangokat hallattak. Meglehetősen bizalmasak voltak, az őket figyelő embereket három méternyire megközelítették. Éjszakára, akár nálunk a fácánok, felgallyaztak. Egy elejtett példány gyomrában apró rovarok és magvak maradványait találták.

S. E.

postaláda

Gondolatok egy szürkelégykapópárról

Fiatal szürke légykapó A szerző felvétele

A madárkák sok éve albérlőim. Rövid, mintegy négy és fél hónapos ittlétük diszkrétén, lármamentesen történik, énekük halk, rövid, nem is színes igazán, könnyen elnyomja a csicsörke, tengelice, barátka hangja, az erdei pintyről nem is beszélve. Ha éneklésben hátrébb is szorulnak, repülni annál inkább tudnak. Aki látta már, hogy kergetnek meg és kapnak el röptében egy káposztalepkét, annak az igazi ragadozó madarak jutnak az eszébe.

Ebben az évben – szokásuktól eltérően, de nagy örömmel – megismételték a költést. Az első „szokás szerint” zajlott (mind az öt fióka kirepült) és július elején madárkáim ismét szorgalmasan ültek. A feladat kemény volt, 30 °C felett nagy könnyebbség, ha a friss víz mindig „kéznel” van. Július 14-e körül kelt ki a négy csemete, bevallom ezt a kirepülésük dátumától számoltam vissza, mert lehetőleg kerültem a zaklatásukat.

A kikeléstől a kirepülésig tartó 12–13 nap emberre átszámolva kb. 15 évnek felel meg. Az első néhány nap a csecsemőkor, ekkor életük csak abból áll, hogy ha a szülők megérkeznek, csőrüket hatalmasra tátva felhívják magukra a figyelmet. Evés, ürítés, alvás. Néhány nap múlva kezdenek rácsodálkozni a

világra. Szemüket egyre többször „felejtik” nyitva, és csak a legmelegebb déli órák alatt pihennek. Kezdenek madarak lenni. Már van szárnyuk, farkuk, de a fejük... A mai fiatalság ezt így mondja: Nem semmi! A buksik már tollal fedettek, de van néhány nap, amikor még rajtuk van a gyermekkori pehely is. Nekem mindig a színezett „tarajú” punkokat juttatják az eszembe.

Egyik este már 22 óra múlt, mikor a kis család által lakott rács – amin a fészkek van – jelzett. A vas jól vezet a hangot, a hirtelen mozgalmasság kiverte szememből az álmod. Féltettem kis barátaimat, nehogy egy kuvik vagy a szomszéd padlásán tanyázó nyest zaklassa őket. Elemlámpával körülnéztem, de nem találtam semmit. Lámpaoltás után újra kezdődött a mocorgás, aminek kellett, hogy oka legyen. Jobban körülnézve sikerült megfejtennem a titkot, a fiókákat szúnyogok támadták meg, ezért nyugtalanok voltak. Ez eszembe juttatott valamit.

Azt hiszem, jó lenne minden odút és olyan fészket, amiben második költésre kerülhet sor, valamilyen piretrintartalmú szerrel kezelni. Ez a melegvérű állatokra nem veszélyes, a díszmadártartók is ilyesmit használnak. A feladatot sötétedés után célszerű megoldani, kirepülés után közvetlenül, a néhány napos szünetet kihasználva. Madarainkban akadnak élősködők, de erre aligha gon-

doltam volna a szúnyogok nélkül. Van rá esély, hogy a második költés ezektől többet szenved, hiszen a fészkek anyaga nagyszerű bűvőhely. Láttam egy angol filmet a sarlós fecskékről. Komoly tetűfertőzés volt a telepen, a fiókák nagy része nem tudott kirepülni, úgy legyöngült a vérvesztéstől. A szülők néhány napig tovább etettek, de amikor számukra nyilvánvalóvá vált tevékenységük kilátástalansága, sorsukra hagyták fiókaikat. Borzalmas halál!

A kirepülés előtti 1–2 napban nem szabad a fészkekhez közel menni (kb. 1–2 m-en belül), hozzányúlani pedig majdnem biztos gyilkosság! Az önvédelemnek az is egy módja, hogy még nem önállóak, amikor elhagyják a fészket. Ebben az időszakban már aktivitásuk nagyobb, kevésbé fének el, ezért mocorognak, hangoskodnak, melegben, ha tehetik kimásznak a fészkek mellé, így több az esély, hogy egy ragadozó észrevegye őket. Ez az esély aktivitásukkal egyenes arányban nő. Amikor fizikai fejlettségük ezt lehetővé teszi, elhagyják a fészket, szétröpülve, elbújva növelik egyedi esélyüket az életben maradáshoz.

Ha a kirepülés egy-két nappal korábban, zavarás miatt történik, a madárkák még gyengék, megüthetik magukat, ha nem tudnak 24 órát ágon ülni, lekerülnek a földre, megfáznak, azaz túlélési esélyük igen csekély. Gondoljon erre min-

denki, mikor kedvességüktől ellágyulva meg akarja cirógatni őket.

Ne nehezítsük az életüket, inkább segítsünk nekik egész évben, hiszen nélkülük igen üres, szürke lenne a világ.

Csépai Zoltán, Budapest

Három év óta vendégem egy házirozsdfarkú-család

Hétvégi házam fedett teraszának egyik gerendáján három éve, minden évben költ egy házirozsdfarkú-pár. Az elmúlt években az első két költési periódusban (június–július) legfeljebb 3–3 fiókát neveltek fel. Tavaly a második költés után eltávolítottam a fészket, mert férges volt. Idén már azt hittem, hogy nem lesz részünk abban a csodálatos élményben, amelyet egy ilyen „esemény” végigkísérése jelenthet.

Feleségemmel májustól októberig a házban laktunk. Június végén 3 napra hazamentünk. Amikor visszajöttünk, örömmel vettük tudomásul, hogy a fészkek készen áll. A rozsdfarkú tojó azonban csak július elején jelentkezett néhányszor, nyilván tojást akart rakni. Július 6-án kezdett a fészken ülni. Néhány nap alatt úgy megszokta jelenlétünket, hogy miközben jöttünk-mentünk, ebédeltünk, ő nyugodtan ült a tojásokon. Amikor kirepült táplálkozni, sokszor megjelent a hím, belenézett a fészkekbe, majd elrepült.

Július 22-én kelt ki a két fióka. Az etetést 1/3 részben a hím, 2/3 részben a tojó végezte. Valószínű, hogy a hím kevésbé szokott hozzá az emberi környezethez és ezért jó néhányszor nem mert a fészkekhez jönni. A fiókák augusztus 8-án jöttek le először a fészkekről, a gerendán sétáltak, próbálgatták szárnyaikat. Már ekkor látszott a két fióka közötti különbség: az egyik sokkal erősebb és bátrabb volt, mint a másik. Amikor egyik reggel kiléptünk a teraszra, az erősebb fióka már kirepült. A másik még kb. félórás bizonytalankodott, repülni akart, de látszott rajta, hogy fél. Végre elszánta magát és leszállt a lépcső korlátjára. Itt állt tehetetlenül egy darabig – közben a tojó kétszer megetette –, majd gondolt egy

A házirozsdfarkú-család

A szerző felvétele

merészet és felszállt a szomszéd kertben lévő nyírfa egyik ágára. A tojó hamar rátalált és folytatta az etetését.

Boldog voltam, hogy a helyzet így alakult. (A szakirodalomban azt lehet olvasni, hogy a fiókák a kirepülés után a fűben, sűrű bozótban rejtőznek el és csak pár nap után szállnak fel magasabbra.) A környéken ugyanis sok a macska és félttem, hogy a fiókák a karmaik közé kerülnek.

Az említett fióka kb. egy óráig tartózkodott a nyírfaágon, majd továbbszállt. Egy hét múlva aztán igen nagy öröm ért. A kert hátsó részén, a vetemények, bokrok között találok az egész családdal. Ott volt a két fióka, a papa és a mama is. Az erősebbik fióka önállóan kutatott az eleség után, a kisebbiket a szülők még mindig etették. Mindegy félóráig tudtam mozdulatlanul figyelni őket. Ezt követően még hetekig jártak a kertbe a lehullott és kissé már megaszalódott cigánymeggyből lakmározni.

Remélem a jövő nyáron újra vendégeim lesznek!

Farkas Ferenc, Budapest

Kertünk madarai

A fővárostól 30 km-re délre, Ócsán lakom, 400 négyszögletes kertemben a negyven gyümölcsfán és bokron kívül tizenkilenc örökzöld lombosított növény él. Ezen kívül két 80 éves hársfa uralja a környéket, jó búvóhelyet nyújtva a kis termetű madaraknak.

Hajnalban a madarak rázendítenek ébredési koncertjükre. Ilyenkor tartják azt a nyár reggeli megbeszélést, amelyet minden madársz és természetbarát megfigyelt már, de nem hiszem, hogy bárki meg tudná fejteni, ugyan miről csivitelnek annyit ilyen izgalommal.

Vannak korán kelők, ők meg sem várják a pirkadatot. Ilyen a házi rozsdafarkú. Majd megszólalnak a verebek, a fecskék, ezt követik a gerlék és csattogó hangján az erdei pinty.

Most hadd szóljak néhány mondatot a barátposztárról. Nálam a jezsámen sűrű vesszei között fészkel. A hím szakadatlanul énekel, jelzi, hogy ez az ő területe. Két éve költ e bokorban, de 1994-ben a verebek zaklatása miatt a pár átköltözött a szomszédba.

A boróka szúrós levelei között fész-

kel a sárgás tollú csicsörke. Évente kétszer költ. Amikor a tojó kotlik, a párja a fészekre szállva eteti. Majd az alig röpképes fiókák kiülnek a közeli gallyakra. Olykor az erős szél vagy a heves zápor a földre sodorja őket.

Nehéz megtalálni a házi rozsdafarkú fészket, amit rejtett zugokba készít el. Csettegetve, bizalmatlanul fogadja érdeklődésemet.

A balkáni gerle a hársfán rak fészket. Állománya erősen megcsappant az utóbbi évtizedekben.

Ugyancsak a hársfán fészkel a mozgékony tengelic, erős fészke még tél végén is látható a kopasz gallyakon.

A mezei verebeket hagytam utoljára, van belőlük bőségesen. Sokan üldözik őket, mert a zsenge borsót is lecsipkedik, később annak hüvelyét kopácsolják. Pedig több a hasznuk, mint a kárjuk. Fiókáikat rovarokkal táplálják, átfésülik a kertnek minden zugát, megtalálják a legkisebb kártevőt. A kert ingyen napszámosai a mezei verebek.

Két éve kitétem egy seregélyládát, de nem akad lakója. az idén megszemlélte egy seregély, de nem vette birtokba. Még mezei verebeknek sem kellett.

Sajnos, van néhány madárfaj, amelyek eltűntek környezetünkől az utóbbi évtizedekben. Nem látni a szürke légykapót. Mivel kevés a bokros kerítés, nem hallani a zöldike messzehangzó dalát. Elpusztulnak a búbosbankák, mert a kertekben arvalin lőtücsökirtót használnak. Nyáron a kert egy csendes zugában seregélyitatót helyezek el, télen madáretezővel várom a kóborló cinkéket.

A madarak megfigyelése olykor szomorúsággal is jár, mert a környék macskái nem egyet elfognak, a s bokrok és fák alatti tollmaradványok bizonyítják, hogy itt járt a tettes. Meggyőződésem azonban, hogy ha valaki gondoskodik a kert madarairól, sok öröme lesz benne.

Darázsai János, Ócsa

Levélrészlet...

A kertés házamhoz tartozó telek egyik határa egy patak. Ennek a medrét a telek szélességének megfelelő szakaszon állandóan tisztán tartom. A kertben egy edény mindig tele van vízzel. Az eredmény? Az ablakból nézhetem a madárkavalkádót. Az itatót leggyakrabban verebek látogatják, de a veréb is madár.

Tavasszal három fehér gólya érkezett a vízre, de egyszer sikerült megfigyelnem egy fekete gólyát is. Vadkacsapár is úszkál a vízben, gyakran hallani hangjukat a közeli bokorból.

A nyílt víztükrök megfigyeléseim szerint a fecskék számára a legfontosabb. Ők röptükben isznak és fürödnek. A 20–30 m hosszú víztükrök fölött szinte állandóan, csapatostól röpködnek, isznak, beletoccsannak a vízbe. Van is bőven fecskefészkek a környék házain. Szerencsére senki nem bántja őket, csak a verebekkel háborúznak fészkepítés idején. Természetesen raktam ki fészkeket is, télen állandóan etetek. Családommal a múlt télen is gyönyörködhattünk az etetőhöz, az ablakpárkányra érkező madarakban. A kék és széncinegék nagy számban jelennek meg, de volt már meggyvágó is. Leírhatatlan élmény volt nézni a függönyön keresztül esetenkedését.

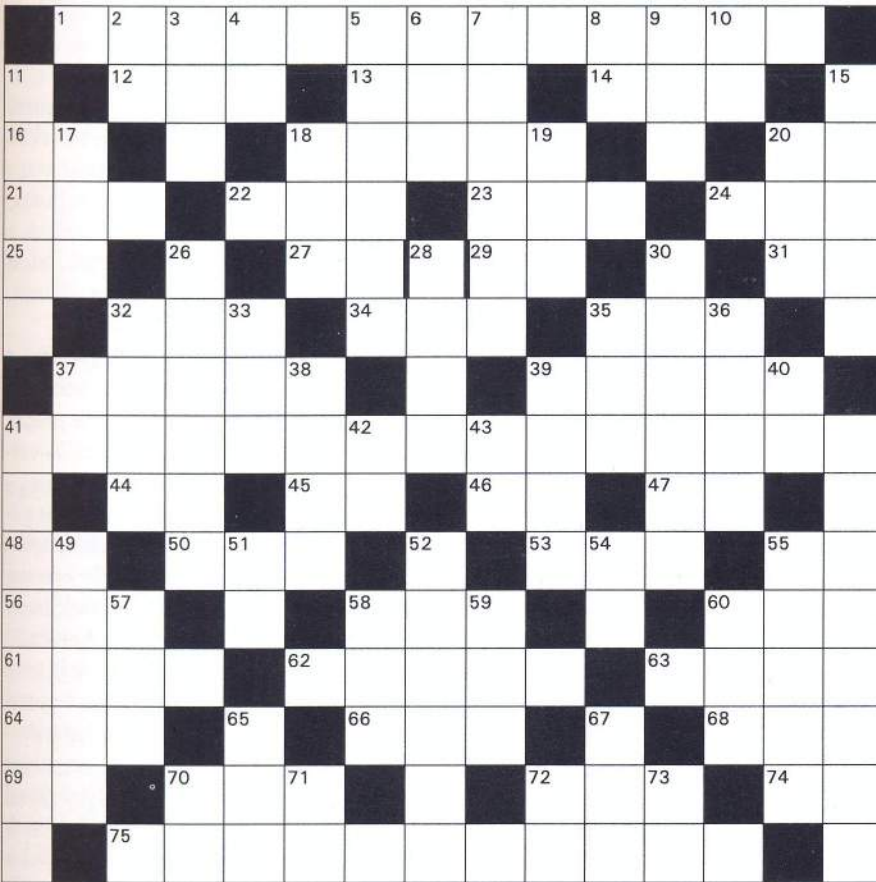
Iskolánk gyakorló kertjében is igyekszem a madarak kedvében járni. Ez még fontosabb terület, mint a telkem, mert itt több mint száz gyerek is élvezheti a madarak közelségét, és a jó példát látva, remélem, követőim is akadnak.

Alig hihető, hogy néhány száz négyzetméteren annyiféle madár fészkel. Széncinegék költenek a fészkeidőben, barázdabillegető, kerti rozsdafarkú költ a szerszámkamrában és az etetőben. A cserjéken ökörszem és tengelice fészket ringatják az ágak. Izgatottan várjuk, mikor telepszik fehér gólya a kimondottan erre a célra állított fészkeállványra. E tavaszon a meteorológiai megfigyelőműszer szekrényét is „kibérelte” egy barázdabillegető-pár.

A fotózás és a kíváncsiság zavarja a madarakat, ezért óvatosnak kell lenni. Sajnos elég sok macska kószál itt, és igen nagy igyekezettel, sokszor sikerrel vadásznak madarakra. Nekik még megbocsátok, bár ha látom, elzavarom őket. Nem tudom viszont értékelni és becsülni az emberek dölyfös vadászszenvédélyét. Gyilkosoknak tartom őket és velük együtt azokat az embereket is, akik nyáron fakitermelésre adnak utasítást. Ez utóbbit nem lehetett mindig csinálni és most is el lehetne kerülni.

Szádvary Gyula, Baktakék

rejtvény

VÍZSZINTES: 1. A mondás második, egyben befejező része. 12. Szemmel érzékel. 13. Szélhárfa. 14. Kémiai elem. 16. Ilyen elágazás is van. 18. ... Károly (1863-1938): pedagógus volt. 20. Szelíd erdei vad. 21. Férfinév. 22. Idegen pénznem. 23. Idegen levegő. 24. Heves megyei helység. 25. Munkácsy Mihály monogramja. 27. Azonos a vízszintes 20-szal. 29. Vés. 31. Svédországi és uruguayi autójelzések. 32. Az Amerikai Egyesült Államok rövidítése. 34. Itt született Kisfaludy Károly 1788-ban. 35. Káposztafajta. 37. Közlekedési eszköz. 39. Ilyen gazda is létezik. 41. A mondás első része. 44. Kimondott betű. 45. Kerttet művel. 46. Keresztül. 47. Puskát süt el. 48. Nyom közepe. 50. Nagy madár. 53. Verő. 55. Másik kimondott betű. 56. Időjelző. 58. Azonos a vízszintes 32-vel. 60. Becézett férfinév. 61. Könnyező. 62. Rugós ágybetét. 63. Ürességtől hangzik. 64. Összekuszált haj. 66. Romániai folyó. 68. Van ilyen kép is. 69. Dátumrag. 70. Vidék Indiában. 72. Vágóeszköz. 74. Mutatózó fordítva. 75. Ligetes erdők, parkok és gyümölcsösök madara.

FÜGGŐLEGES: 2. Fél elem. 3. Bortermő vidék. 4. Egyforma betűk. 5. Horganyt. 6. Gyulladás. 7. „A” Shake-

spare-alakot. 8. Hiányos bors. 9. Csapadék. 10. Aroma. 11. Hazánkban ilyen madár nem létezik. 15. Nagy termetű, sirályokkal rokon madár, elsősorban a tengerpartok környékén látni, hazánkban nagyon ritka vendég. 17. Idegen kötet. 18. Dyn. 19. Idegen folyó. 20. Kis csapategység. 26. Nagyon szép. 28. Az emberiség leghőbb vágya. 30. Ilyen út is van. 32. Férfiak. 33. Nem fölé. 35. Fotó. 36. Ilyen hely is létezik. 37. Tompa Mihály monogramja. 38. Ez beszél. 39. Ilyen tár is van. 40. Svédországi és magyarországi autójelzések. 41. Szeretett rokonom. 42. Kétes (!). 43. A tetejére. 49. Csillagkép. 51. Rangjelző. 52. E madár téli vendégként tartózkodik nálunk októbertől áprilisig, egyes években viszont inváziószerűen érkezik. 54. Kettős betű. 55. Valamit megbocsát. 57. Fizimiska. 58. Uruguayi, portugáliai és olaszországi autójelzések. 59. Itt született Szarvas Gábor nyelvész is. 60. Időjelző keverve. 65. Kígyófajta. 67. Van ilyen korrekció is. 70. Kettős betű. 71. Fordított kicsinyítőképző. 72. Kicsinyítőképző. 73. Szkandium vegyjele.

(A rejtvényben a rövid és hosszú ékezetek között nem teszünk különbséget.)

Mokos István

hirdetések

Keresem a Dutch Birding Vol. 14. No. 2. (1992) számát. Cserébe felajánlom a *Birding World* több számát. Ifj. Vasuta Gábor, 1126 Bp., Fodor u. 29/b. Tel.: 201-6930.

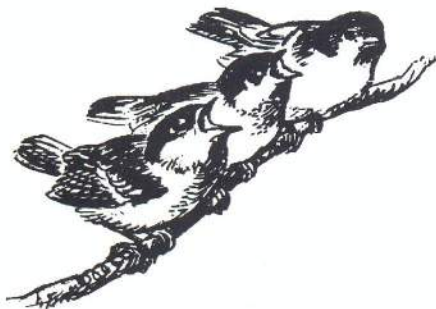
Megvételre keresek madarakkal, természettel, természetvédelemmel, halászattal kapcsolatos könyveket, kiadványokat. Minden könyv érdekel. Dénes Péter, 1121 Budapest, Költő u. 21. Tel.: (1)175-8327.

Megjelent Grabócz Gábor: *Mesés madármindenség* című könyve. A könyv tíz verses mesét tartalmaz hazánk gyakori madárlakóiról. A madárszereplők élete, külső és belső vonásai izgalmas, nyelvi humorral fűszerezett történetekben bontakoznak ki. A rímes, ritmikus elbeszélésmód észrevétlenül közvetít hiteles madártani, természeti ismereteket. A tetszetős irodalmi köntösbe bújtatott, színes illusztrációkkal ellátott természeti ismeretterjesztő anyag várhatóan a 6-12 évesek számára teszi különösen vonzóvá a könyvet. Megrendelhető postai utánvétellel 200.- Ft-os áron (bolti ára: 297.- Ft) a következő címen: Grabócz Gábor, 1122 Budapest, Bíró u. 17/b.

Megfejtések

Mostani rejtvényünk megfejtéseként beküldendő a vízszintes 41. és I. sorokban olvasható gyakori magyar mondás. Beküldési határidő: 1995. február vége. A helyes megfejtők között könyveket sorsolunk ki.

A folyóiratunk 5. számában megjelent keresztrejtvény helyes megfejtése: Kis bukó, erdei szalonka, őzszapó, kis csér, csüllő, kűszvágó csér, gulipán, léprigó. A helyes megfejtők közül Pocsai Julianna budapesti olvasónk a *Madarak földön, égen* című könyvet nyerte, amit postán küldünk el. Gratulálunk!

Lajos, a gébics

Az a május végi nap is úgy kezdődött, mint a többi. A bozotos domboldal még zengett a madárdaltól, de a bokrok sűrűjében már lázas munka folyt. Poszáták, rigók, kenderikék sűrögtek-forogtak sietősen, mert mindenütt kikeltek már a fiókák és étvágyuk csillapíthatatlan volt. A feketerigó már csak hajnalonként és alkonyatkor ért rá néhány strófát elfuvalágni a kőrísa csúcsáról, de most ez is elegendőnek bizonyult a „birtokjog” kihirdetésére. Különb is, a szomszéd – akivel pedig még néhány napja is nagy hangcsaták zajlottak – szintén a fiókáival volt elfoglalva.

Az öreg galagonyabokor legmagasabbra nyúló ágán, annak is a legvégén, egy tövisszűrő gébics őrködött. A bokor legrejtettebb mélyén pedig gébicsné ült a fészken, lázasan csillogó szemekkel, és a hasa alatt nagy dolgok voltak készülöben! A hat foltkoszorús tojásban hat kis élet pihgett, most készültek kitörni méshéjú börtönükből. Gébicsné már napok óta hallotta a fiókák mocorgását, és azóta szinte el sem hagyta a fészket. A párja hordta neki az eleséget, amelyet úgy vett át remegő szárnyakkal, mint annak idején fiókakorában a szüleitől.

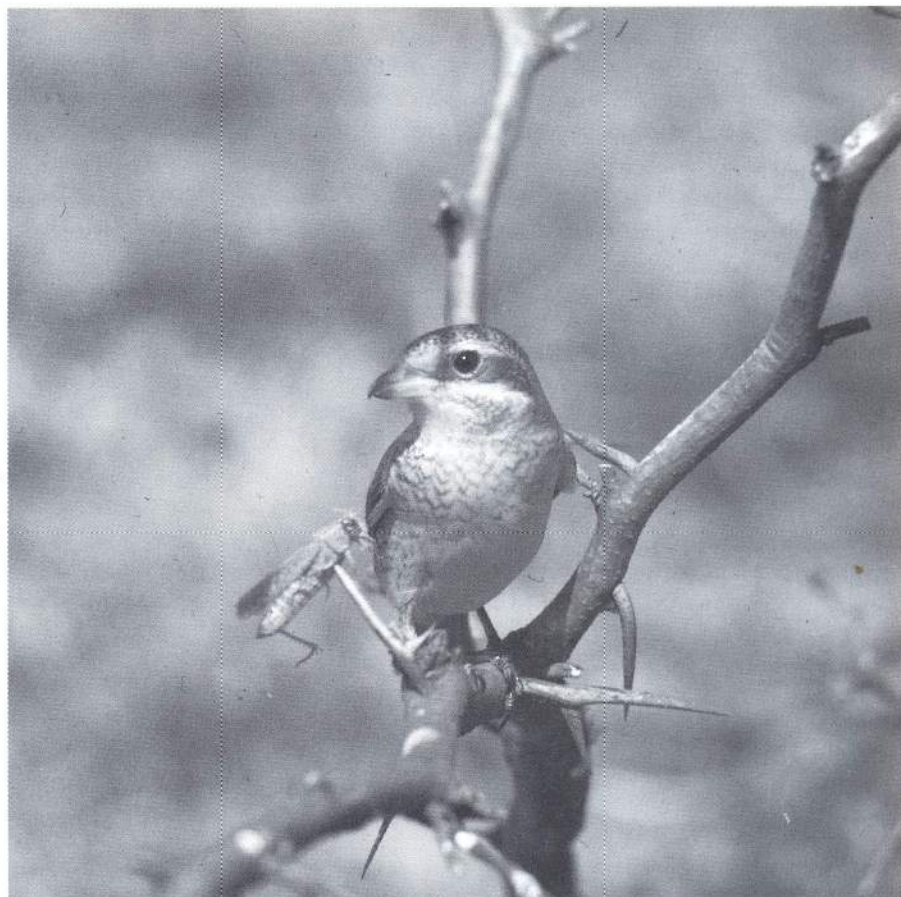
Késő délutánba hajlott már az idő, mire a hatodik fióka is lerúgta magáról a tojánhéjat. Az eleséget hozó hím gébics pedig – miután megetette párját – óvatosan kivett a fiókák közül egy üres tojánhéjat és elrepült vele. Mostantól szinte percenként érkezett apróra darabolt rovarokkal, és miután megetette valamelyik fiókát, mindig egy-egy tojánhéjjal távozott, amelyet jó messze a fészektől a fű közé pottyantott. Gébicsné még most sem hagyta el a fészket, mert a fiókák

állandó melengetésre szorultak, hiszen teljesen csupaszok voltak, ráadásul vakok is. Szemük még nem nyílt ki, és helyét csak két nagy, sötét folt jelezte. Nagy fejük túl nehéz volt vékonyka nyakuk számára, így leginkább a fészek aljára fektetve pihentették. De egy pillanat alatt megváltozott ám a kép, amint megérkezett a hím az étellel! Anyjuk – a meleg tollpaplán – felemelkedett, és a halk koppanás, ahogy apjuk a fészek szélére ugrott, jelezte az etetést. A hat fióka pedig remegő nyakkal emelte föl hatalmas csőrre nyílt fejét, és a fészekben úgy mozogtak az éhes és feneketlennek tűnő torkocskák, mintha piros virágok hajladoznának. A falatot mindig a legmagasabbra nyúló és legnagyobbra nyíló csőr kapta, s ezután becsukódott és visszahanyatlott a fészek aljára. A hím gébics azonban még nem röppent el, mintha várt volna valamire. És valóban! A fióka újra fészkelődni kezdett, majd némi erőlködés után az ellenkező végén fehér csomagocskát jelent meg. Gébicspapa már várta, és csőrébe kapva az ürülékcsomagot, elröppent a fészkekről. A puha tollpaplán leereszkedett, és a fészekben újra csend lett.

Gyorsan teltek a napok. A fiókák szépen fejlődtek, és étvágyuk olyan hatalmasra növekedett, hogy a hím már nem győzte egyedül az etetést. Melegíteni sem kellett már őket, mert a növekvő tollak lassan elborították a hátukat. Bár a hasuk csupasz volt még, mégsem fáztak, mert egyre szűkebbé vált számukra a fészek, így egymást melegítették. Most már mindkét szülő hordta az ételmet, mégis alig győzték...

A tizedik napon aztán megtörtént a baj! Tulajdonképpen már a kilencedik napon kezdődött, mert ez a nap péntek volt. Péntek után pedig szombat következik, szombaton pedig – tudvalevőleg – nem kell iskolába menni. Persze ezt gébicsék nem tudhatták, de nagyon is tudta Sanyi és Csaba, akik hazafelé poroszkálva az iskolából, azt tervezték, hogy szombaton ki kéne menni a Sukoróba...

A gébicsék bátor madarak, de itt nem volt mit tenni! Hiába csettegtek izgatottan a fiúk körül, Csaba mégis befurakodott a bokorba, és az ingébe szedte az ijedten pislogó gébicsfiakat. Kifelé jövet ugyan bőrén egy részét és a fele nadrágját a töviseken hagyta – ráadásul a hím gébics is a fejére koppintott egyet –

Fiatl tövisszűrő gébics

A szerző felvétele

Tövisszűrő gébics Grafika: Muray Róbert

mégis sikerült az akció. A gyerekek sietve vitték zsákmányukat a falu felé. A fészek pedig ott maradt megtépázva, félrebillentve, hidegen és nagyon üresen...

Lajos története tulajdonképpen ekkor kezdődött.

A faluba érve persze mindenkinek feltűnt, hogy a fiúk valamit takargatnak, de ők nagyon is jól tudták, kinek lehet dicsekedni – esetleg valami csereüzletet nyélbe ütni – és kit kell elkerülni a madárfiókákkal. Így aztán mire a cukrászda-hoz értek, már csak két ijedt gébicsfi lapult Csaba inge alatt. Itt érte a végzet a fészekrablók! A cukrászda előtt ugyanis egy terepjáró állt, és a fiúkat a madaraknál csak az autók érdekelték jobban. Úgy vonzotta oda őket a csodás terepjáró, mint darazsakat a lekvár. Mire észrevették volna a veszélyt, már késő volt. Az autóból zöldkabátos, szakállas ember szállt ki és galléron fogta a srácokat.

– Mondd csak, mit rejtegetsz a bögyödben? – bökött állával Csaba láthatóan mocorgó és már jócskán átnedvedett ingére.

– Csipaszokat – nyögte Csaba halálráváltan.

– Találtuk őket... Otthagytá őket az anyjuk... Fel fogjuk nevelni... – hadarta Sanyi, megpróbálta menteni a helyzetet. De a szakállast láthatóan nem hatotta meg a történet.

– Na, add csak ide őket! – mondta és most már a fülét fogta meg Csabának.

Így aztán a fiúk „csipaszok” nélkül, de piros füllel távoztak, az idegen pedig sapkájába rakta a kismadarakat, majd beült az autóba és elviharzott.

Hétfőn reggel az asztalomon találtam a kartondobozt, s mindjárt sejtettem, hogy valami élő van benne. A doboz oldala ugyanis ki volt lyukasztatva, a

tetején pedig cédula: „Gyerekektől vetttem el, mi legyen velük?” A kérdés persze költői volt, mert most már mit tehetek?! Ahogy ez ilyenkor lenni szokott, egy pillanatra szinte „megállt az agyműködésem”! Most mit csináljak velük? Mit adjak nekik enni így nagy hirtelen? Mert a két kis gébicsfióka láthatóan nagyon éhes volt már! Aztán szerencsére eszembe jutott, hogy maradt még a mélyhűtőben egy zsáknyi fagyaszott hangyabáb. Amíg az felenged, csak nem fognak éhen halni!

A kis madarak – miután túl voltak már az első ijedtségen – nem mutattak semmi félelmet. Agaskodva, remegő szárnyakkal, nagyra tátott csőrrel, sivalkodva követelték a csipeszről „szervírozott” hangyabábót. Mikor már több nem fért beléjük, szépen egymás után, feneküket emelgetve a doboz széle felé kezdtek fáról... Tudtam mi következik, így baj nélkül le tudtam emelni a két kis „csomagot”. Örömmel nyugtáztam, hogy a kismadarak ürüléke nem folyékony, és „szép” szabályos színű, mert ez azt jelentette, hogy nem viselte meg őket különösebben a hétvégi kaland. Tudtam, hogy nagy terhet veszek magamra ezzel a „pótpapa” szereppel, de egy kicsit örültem is, hogy hozzám kerültek a gébicsfiókák! Ilyen madarakat eddig még sohasem neveltem, és egy csomó dologra kíváncsi voltam velük kapcsolatban. Például, hogy hogyan szúrja fel a zsákmányt a tövisre? Öröklött vagy tanult viselkedés ez? Hogyan zajlik a vedlés? Mikor lehet először megtudni a madár ivarát? És még sok kérdés, amelyekre persze még korai volt választ várni, mert a gébicsfiókat az évésen kívül egyelőre semmi más nem érdekelte...

Táplálékukat a legváltozatosabban igyekeztem összeállítani, és ez május végén nem is okozott különösebb gondot. Szerencsére abban az évben erős cserebogárjáras is volt, így ez a bogár jelentette az alaptáplálékukat.

Az első hét kényelmesen telt, mert a fiókák még „fészeklakók” voltak. A fészket ez esetben a doboz jelentette, amit természetesen mindenhová magammal vittem. Időnként megkoppintottam az oldalát, és ha kunyeráló sivalkodás volt a válasz, megettem védenccimmet. Meglepetésemre, már ebben a „pelelkés” korban kiderült, hogy az egyik kismadár hím lesz. Az etetési szünetekben feltűnt, hogy a dobozból halk csicsérgés, füttyörészés hallatszik. Figyelni kezdtem tehát, és rájöttem, hogy mindig csak az egyik fióka „dudorászik”. Mivel az énekesmadaraknál többnyire csak a hímek énekelnek, arra jutottam, hogy ez

a fióka biztosan hím lesz! Megkülönböztetésül elneveztem hát Lajosnak...

A testvérek hamar kinőtték dobozukat, az etetési szünetekben általában a szélén üldögéltek. Szárnyuk és farkuk még rövid volt, de egyre gyakrabban vállalkoztak már rövidebb röpülésekre. Féltettem őket a balesetektől, így vászon-tetejű kalitkába kerültek. Etetéskor nem tátoztak már, hanem egymást lökdösve kapkodták ki kezemből a falatot. Közben egyre inkább kiütözött rajtuk a magányos gébicsstermészet. Nehezen viselték már egymás közelségét, gyakran voltak összetűzések. Döntenem kellett: vagy végignézem, ahogy módszeresen „ki-gyomlálják” egymás frissen kinőtt tollait, vagy pedig szélnek eresztem neveltjeimet. Az utóbbit választottam. De a sors másként akarta! Másnap reggel megdöbbenően láttam, hogy a kalitka alja tele van tollal, Lajos pedig faroktollak nélkül – szálnalmas látványt nyújtva – kuporog a sarokban. Lajos tehát maradt – így nem lehetett elengedni – testvérét pedig még aznap kivittem Budakeszire, és gyűrűvel a lábán szabadon eresztettem.

Miután egyedül maradt, Lajos egyre szelidebb lett. Faroktollai hamar kinőtték, és a vászon-tetejű kalitka már szűknek bizonyult számára. Ha csak lehetett, szabadon engedtem, hadd röpködjön a szobában. Ekkor már eldöntöttem, hogy magamnál tartom tavaszig. A döntésben szerepet játszott a madár túlzott szelid-sége, no meg a kíváncsiság is, hátha el-lehetnek egyet-mást a gébics titkaiból! Az például hamar kiderült, hogy a „felszúrás hajlam” nem tanult, hanem öröklött viselkedés. Ha nagyobb sáskát vagy bogarat adtam neki, már a kalitkában is megpróbálta az egyik függőleges kalitkadrótra ráhúzni. Persze ez nem sikerülhetett, ezért elhelyeztem a konyhában egy nagyobb, tövises galagonyaágot. A meredező tövisek látványa azonnal felkeltette Lajos érdeklődését. Odaröppent az egyik felfelé álló tövishez és a csőrében tartott lisztkezacot megpróbálta felszúrni rá. A kemény kitinpáncélról lecsúszott a tövis hegye, de Lajos nem adta fel! Újra és újra próbálkozott, és végre az ötödik kísérletet siker koronázta! A tövis hegye két testszelvény közé csúszott, és a sárga lárva máris ott kapalódzott felszúrva! Lajos néhány másodpercre mozdulatlanná meredve bámulta a „karóba húzott” lárvát. Nekem az volt az érzésem, hogy rögzítette az agyában a zsákmány felszúrásának minden mozzanatát! Persze azt nem tudom, hogy ez valóban így volt-e vagy sem, de tény, hogy ezután minden esetben ilyen módon – a test-

szelvények közé szúrva – hajtotta végre az akciót.

Lassan elmúlt a nyár, majd az ősz is, és Lajost egy nagy röpkalitkába költöztetve felvittem a svábhegyi Költő utcába, a munkahelyemre. A folyosó végén, a két üvegajtó között helyeztem el. Október közepén néhány nagyon keserves nap következett! A fiatal gébicsek ekkor indultak el életük első nagy vándorútjára, amelynek végcélja Afrika közepe. Lajost is hatalmába kerítette a vonulás mindent elnyomó nagy kényszere. Idegesen röpködött kalitkájában, százszor, ezerszer, tízezerszer megtéve a másfél méteres sávot, éjjel-nappal egyfolytában. Gyötört a lelkiismeret, és az sem nyugtatott meg igazán, hogy tudtam, madaram – bár láthatóan szenvedett – de legalább biztonságban volt. Mert bizony a vonulás a madarak életének legnagyobb próbatétele, és a legtöbb fiatal útközben elpusztul.

Öt napig tartott a gyötrelmem, de a hatodik nap reggelre madaram megnyugodott. Szeméből eltűnt a vad csillogás, és kimerülten, töredezett szárny- és faroktollakkal, de láthatóan elégedetten pihent ülőfáján. Az „utazás” véget ért, Lajos megérkezett! És hogy az illúzió teljes legyen, aznap tenyésztett afrikai tücsköt szolgáltam föl neki ebédre...

Január elején leesett az első hó. Lajos kíváncsian nézegette az üvegen túli, fehér világot.

– Na, látod! – mondtam neki etetés közben. – Ilyet nem láttál volna Afrikában!

Ahogy közeledett a tavasz, újabb agódnivalóm akadt. Lajos ugyanis még mindig a fiókakori sávozott tollruháját viselte. A gébicsek vedléséről csak annyit tudunk, hogy valahol a telelőterületen történik, de hogy mikor és milyen sorrendben, arról nincsenek adataink. Március végén még mindig semmi jele sem volt annak, hogy Lajos valaha is megkezdje a tollcserét. Amúgy pedig kitűnő kondícióban volt, a kalitkáját láthatóan megszokta, étvágya jó volt, és – legnagyobb öröömömre – rengeteget énekelt. A kertben tavaszi dalukat fűjták már a feketerigók, énekelt a csilpcsalp-fűzike, a zöldike, a vörösbegy, doboltak a harkályok, szóval igazi tavaszi zsongás áradt be az egyre gyakrabban szélesre tárt ablakon. Lajos pedig szépen megtanulta a kert minden madarának hangját, és mesterien beleszótt halk, csicsergő énekébe.

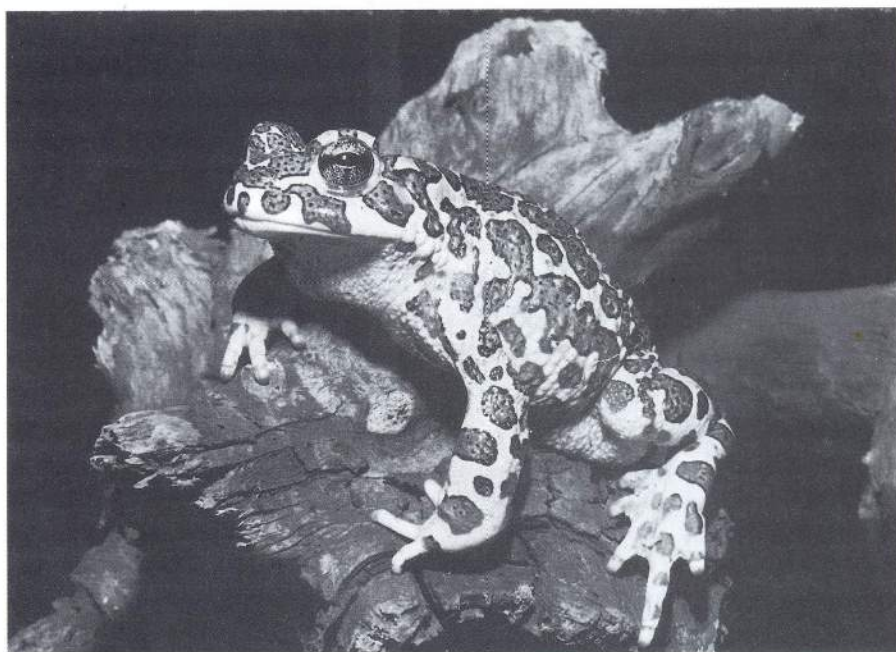
Végre aztán egy áprilisi napon felfedeztem az első elhullajtott faroktollat a kalitka alján. Ettől kezdve felgyorsultak az események. Lajos szinte egyszerre

szabadult meg az összes kopott szárny- és faroktollától. Szegény, igen szálnalmas látványt nyújtott ilyen állapotban! De a hullott tollak helyén megjelentek az újak, amelyek gyorsan növekedtek. Ezzel egyidőben, először a homlokán, majd hátrafelé haladva az egész testén kicserélődtek a tollak. Néhány nap alatt gyönyörűen kiszínesedett madaram. Csőre csillogó fekete színt kapott, innen a szürke fejen keresztül széles fekete szemsáv húzódott, amelyből mintegy rablóálarcból villant elő élénk csillogású fekete szeme. A hát és a váll gesztenyebarna színe remekül illett a fehér has és mell halvány rózsaszínes árnyalatához.

A külsejével együtt Lajos magatartása is kezdett megváltozni. Napról napra félnkebb lett, mintha a fiatalkori tollaival együtt szelídségét is levetette volna. Ijedős vadmadarrá változott. Elérkezett hát az idő, meg kellett válnunk egymástól.

Május tizedikén hajnalban Lajost egy vászonzacskóba téve kivittem Budakeszire. A búcsú rövid volt és fájdalmas. Legalábbis számomra. Mert amikor kivettem Lajost a zacskóból, kampós csőrével akkorát csípött az ujjamba, hogy a szemem is könnybe lábadt! Ezek után sértődöttem dobtam fel a levegőbe, Lajos pedig biztos szárnycsapásokkal – mintha sosem élt volna kalitkában – elrepült a Csiki-hegyek irányába. Vissza se nézett!

Zsoldos Árpád

Zöld varangy

A szerző felvétele

A háziasszonyok réme, az egér

Grafika: Fintha István

lót, de a mama akkor is sikít, iszonyodva pillant a kis hullőre, miközben lázas igyekezettel gázol a part felé. A példa pedig, különösen a szülőké, ragadós!

Amikor gyerekeim még kicsinyek voltak, alkalmam volt viselkedésüket, reakcióikat közvetlen közlőről tanulmányozni. Lakásunkban mindig voltak (vannak) állatok, és nem csak madarak, aranyhórcsóg vagy tengerimalac, hanem egymást váltva különböző hazai rágcsálók, ezenkívül békák, gyíkok, denevérek és különböző rovarok, amelyeket hosszabb-rövidebb ideig tartó megfigyelés, esetleg fényképezés céljából vittem haza. Emlékszem, a gyerekek egyik kedvence az a jókora nőstény varangy volt, amelyik hosszú ideig vendégeskedett nálunk. Esténként mindig kiengedtem a terráriumból, hogy kicsit mozogjon a lakásban. Ilyenkor a nagy varangyokra jellemző módon nem ugrálva, hanem lustán mászva barangolt az asztal alatt és a széklábak között, de ha észrevette, hogy valaki gilisztát lóbál felé, nyomban arra kanyarodott. Mohón leste a csemegét, és egy pillanat alatt kikapta a gyerekek kezéből a falatot. Kedves, szelíd és bármily furcsának tűnhet is, szép állat volt, mindenki sajnálta, amikor szabadon eresztették.

Egyik éjszaka arra ébredtem, hogy a sámarigóim veszettül ugrálnak kalitkájukban. Nyár volt, az ablakok tárva-nyitva álltak, és az utcán rendszeresen vadászgató kései denevérek közül kettő valahogy a szobába tévedt. A nesztelenül keringő árnyakat vették észre az éber madarak. Nem volt könnyű megfogni a denevéreket, mert állandóan a plafon közelében köröztek, de nagyon jellemző

volt az álmukból felvert gyerekek első kérdése: – Ugye, majd lefényképezzük őket? – Az eszükbe sem jutott, hogy a szobába került állatoktól esetleg félni is lehetne. De éppen ilyen természetesnek találták azt is, amikor az egyik törpeegér szökött meg a terráriumból, napokig a szobában bujkált, és esténként, mint valami apró kísértet, hol itt, hol ott bukkant elő a szekrények mögül.

Évekkel ezelőtt az állatkerti Barlang Moziban az ország minden részéről összesereglett óvónők részére kellett előadást tartanom. Természetesen beszéltem a „nemszeretem” állatokról is. A végén megkérdeztem, mondják meg ösztintén, ki merne egy varangyot félelem nélkül a kezébe venni. A zsúfolt nézőtérén először néma csend, aztán ketten, nagyon vonakodva ugyan, de felemelték a kezüket. Szomorú tény, pedig véleményem szerint az állatok és növények szeretetére, de a környezetvédelemre való nevelést sem az iskolában, hanem már az óvodában kellene elkezdeni. Persze ehhez nem csak kifejezetten e célra készült képeskönyvek és más játékos oktatóeszközök, de az is kellene, hogy az óvónéni se féljen a gyíkoktól és a békáktól. Hiszen az óvodában ő a példakép, és ha nagyot sikít a park sétányán lustán mászó csupasz csiga láttán, a gyerekek ösztönösen vele sikítanak. Persze a békáknak,

pókoknak, hernyóknak a félelem vagy az utálat önmagában még nem árt, az is közömbös számukra, szeretjük-e őket vagy sem. A baj ott kezdődik, amikor az óvodáskorban belénk plántált undor vagy félelem később az állatok üldözésében csúcson sodródik ki. – „A varangy undorító, tehát ha látom, kötelességem agyonütni.” – Az ilyen felfogás már veszélyes és nehezen megváltoztatható. Igaz van példa az ellenkezőjére is. Volt egy év, amikor író-olvasó találkozómra rendszeresen vittem magammal két kis ásóbékát. A helyszínen mindig kértem egy ládika homokot, hogy bemutathassam, hogyan ássák el magukat, etettük őket, és a végén ugyanazok a gyerekek, akik korábban talán a világ minden kincséért sem nyúltak volna hozzá egy békához, most egymással versengve igyekeztek megsimogatni őket. Nagyon remélem, hogy ezek a gyerekek később kint a réten vagy a patak partján sem bántottak többé egyetlen békát sem, ha azok kirándulás vagy játék közben eléjük kerültek.

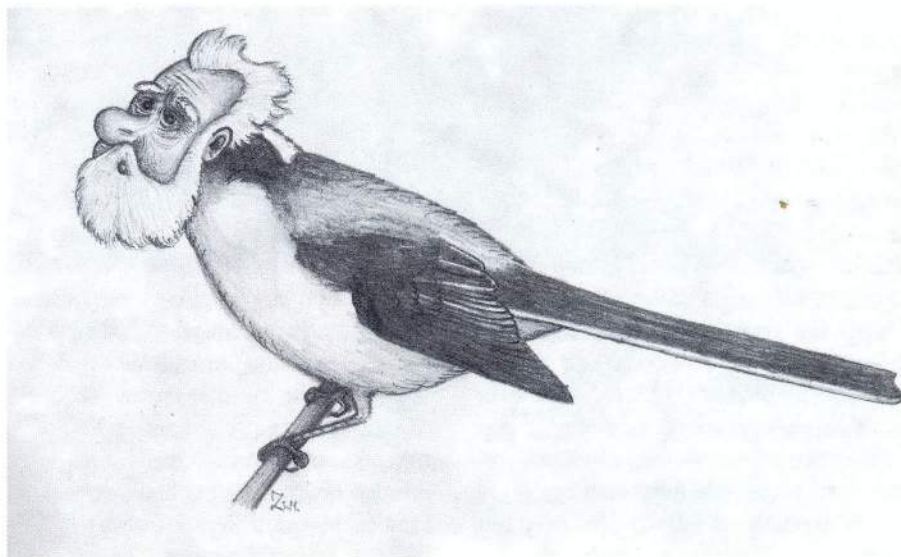
Saját gyerekeim időközben felnöttek, de a „kísérleteket” az unokákkal (hatan vannak) tovább folytatom. Ők sem félnek, de nem is undorodnak póktól, békától, hernyótól vagy százlábútól. Az egész csupán nevelés kérdése, amit nem lehet elég korán elkezdeni.

Schmidt Egon

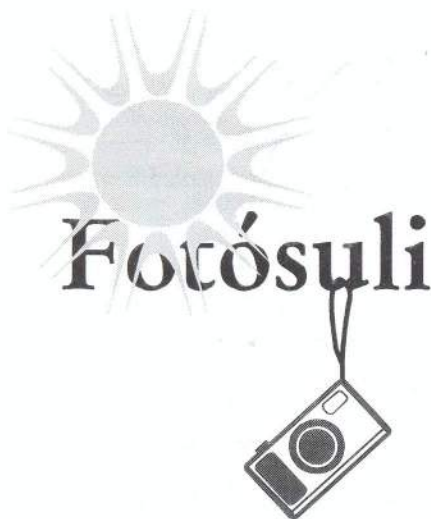
Rejtvény

Milyen madár jut eszedbe a tréfás rajzról? Írd meg nekünk!

Határidő: 1995. február vége. A helyes megfejtők között könyveket sorsolunk ki.

Szöveg és grafika: Zsoldos Márton

Téli témák, téli fények

Remélem, mire a kedves Olvasó ezt a számot a kezébe veszi, már vastag hó borítja a mezőket, hegyeket, s a vizek vastag jégpáncéluk rabságában csendesednek. A hegyen, a fák között szürkés-vörös-lilás ködfátyol gomolyog, a fágákon fehér hópamacsok trónolnak, s az árnyékokban kobaltekék hógödrök sorjáznak. Mint minden évszaknak, a télnek is megvan a maga gyönyörűsége, bár ezt csak kint a természetben csodálhatjuk meg igazán. Sokan a hidegek beálltával elcsomagolják fényképezőgépjüket, pedig ezt nagyon rosszul teszik. A téli erdőnél talán csak az októberi, vörösruhás lombrengeteg a szebb, a fehér szépséget viszont – ami igazából soha nem fehér – megfényképezni nem könnyű.

Nézzük meg először, hogy milyen technikai nehézségekkel kell szembenéznünk ebben az időszakban. Az első és a legfontosabb, hogy a fehéret – no és a feketét – a legnehezebb lefényképezni, hogy az ne legyen valami szörnyű, szürke gomolyag, illetve részletlen meszesesség. A jó eredményhez először is jó minőségű film kell. A Kodak- vagy a Fuji-dia jöhet szóba, mert ezek a nyersanyagok képesek a széles szín- és kontrasztkálát szinte tökéletesen visszadni. Másodsorban nagyon oda kell figyelni az expozíciós időkre. Általában nem hagyatkozhatunk kizárólag a gép automata fénymérőjére, különösen akkor nem, ha például tudatosan egy jeges témát akarunk feldolgozni. A beépített fénymérők általában – egyes méregdrága gépek kivételével – átlagfényt

mérnek. Ez viszont nem minden esetben felel meg a téma adta igényünknek, úgy-hogy korrigálnunk kell. Célszerű ebben az esetben inkább több felvételt csinálni, „alá is meg fölé is löni” az expozíciót, hogy később ki tudjuk választani a téma hangulatát leginkább visszaadó kockát. Egy „fél blende” teljesen meg tudja változtatni a képünk jellegét, előnyére, de hátrányára is.

Azonban nem csak ilyenkor kell korrigálnunk, hanem akkor is, ha mondjuk le akarunk fényképezni egy feketerigót, amint a havon szedeget. A hó fehér, a rigó fekete, milyen idővel exponáljunk? Ha a madár kitölti a keresőnk több mint 60%-át, általában elfogadhatjuk a gép fénymérője által megadott értékeket. Ha azonban a madár messzebb van, a gép be fog csapni bennünket, mert a fehér hóra fog fényt mérni, s előhívás után a rigónk a feketénél is feketébb lesz. Ilyen esetben tehát nyitnunk kell a blendén. Egyébként például feketerigót vagy varjút, hollót havas tájban csak akkor fényképezzünk, ha az állatra rásüt a nap (vagy „megvakuzzuk”, de ez nem egyszerű, később még ejtünk szót róla), ellenkező esetben az eredmény elkeserítően pocsék lesz.

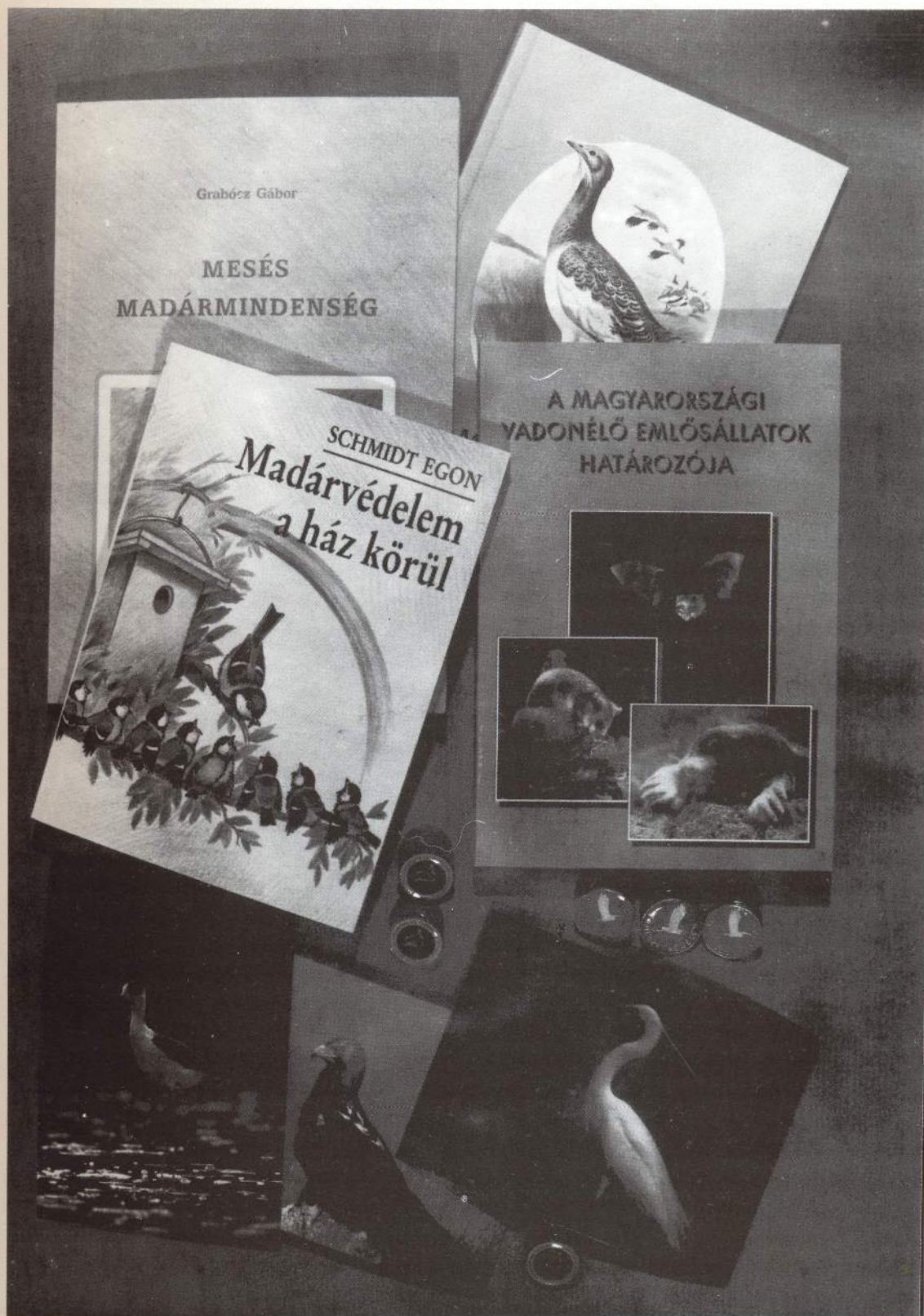
Más témájú felvételekhez nem elengedhetetlenül szükséges a napfény. Sokszor jártam fent a Pilisben, amikor köd ült meg a hegyeket, mindent hó borított, és csak egészen gyenge napfény derengett itt-ott a gomolygó ködfoltok között. Fantasztikusak ilyenkor a fények és a színek! Bár minden fehérnek látszik, valójában nem az. Ha hunyorítunk, meglátjuk a kékeket, vöröseket, okkereket, lilákat, amik a mozgó köddel és fényekkel örökké változnak, keverednek. Ezek a színek és hangulatok azonban már tényleg csak tökéletes nyersanyagon jönnek ki, gyengébb minőségű filmekkel ne is kísérletezzünk. Ilyenkor, ha állványra tesszük a gépünket, hosszú expozíciós idővel is tudunk dolgozni, ami lehetővé teszi a téma megfelelően való „kiexponálását” és a mélységélesség növelését. Mozgó állatot azonban már nem ajánlatos fényképezni, bár nagyobb érzékenységre egy jó adag szerencsével hangulatos és dinamikus képeket készíthetünk. Én például mozgó állat esetében inkább mindig kicsit hosszabb időt használtam, mert az a véleményem, hogy egy rohanó szarvas, repülő madár nem lehet minden pontján túéles, hiszen ebben az esetben elvész a képről a mozgás lendülete, „szoborra dermed” az állat. Éles pontnak azonban lennie kell a képen,

általában a fej, de legalább a szem éles kell, hogy legyen. Azt, hogy mennyire engedjük bemozdulni a témát, majd a kellő gyakorlat hozza meg, ugyanis ha túl hosszú időt választunk, egyrészt az exponálás pillanatában bemozdul a gépünk, másrészt az állat egyetlen pontját sem tudjuk „megállítani”. Az eredmény a teljes életlenség.

A téli fényképezésnél még egy dolgra, a gépünk működésére kell nagyon figyelni. A régi, mechanikus gépeknél $-6-8$ °C-nál hidegebb időben megdermed a zárat, illetve a redőnyt működtető zsír, így a gép egészen más idővel fog exponálni, mint kellene. Az új, elektronikus gépeknél ez a probléma már nem jelentkezik, de ott meg a gépet működtető akkumulátor veszít a feszültségéből, s ennek következtében fog a fényképezőgépünk vad dolgokat művelni. Az első eset kivédésére nem sokat tehetünk, ha csak azt nem, hogy amíg nem fényképezünk, gépünket a kabátunk alatt, melegben tartjuk (vigyázzunk azonban a párasodásra!). A második esetben könnyebb a dolgunk, mert csak az akkumulátort kell a zsebünkben tartani, és csak akkor visszahelyezni a gépbe, amikor szükséges. Természetesen ha állatok után cserkelünk, ez nem igazán járható út, hiszen bármelyik pillanatban kiugorhat elénk a megálmódott „csodaszarvas” vagy bekörözhet a „griffmadár”, és biztos, hogy nem fogja megvárni, míg visszapakoljuk az elemet a gépbe. Ezért téli útjainkra mindig frissen töltött elemet (sőt, elemeket!) vigyünk.

Most pedig vegyük számba, hogy milyen fotótémái adódhatnak a hideget, szelet, havat tűrő, lelkes természetfotósoknak. Mindenekelőtt a táj. A hóba öltözött erdő, a patak, a jéggel fedett tó, körülölelve a hó súlya alatt roskadozó, rőt-sárga nádassal, mind-mind tucatnyi fotótémát rejtenek. Viszonylag könnyű téma ilyenkor a nagyobb csapatokba verődött és az etetőhelyek köré gyűlő nagyvad: a szarvas, a vaddisznó, az őz. Az etetők, szorók környékén sok madár is mozog, a szajkótól kezdve a cinegéken át a fenyőpintyig. Állandó vendég ilyen helyen a karvaly. A nyíltabb mezőkön, szántóföldeken, út menti villanypóznákon egerészölyvek, a nagy alföldi legelők közelében gatyásölyvek „kínálják” magukat, ha pedig kertünkben, ablakunk közelében terített asztalunk találunk a madarak, akár a meleg szobából készíthetjük a napraforgón civakodó cinegékről, csuszkákról, tengelicekről, meggyvágókról a felvételeket.

Péchy Tamás

Az alábbiak postai utánvétellel megrendelhetők az MME Titkárságon.

- Képeslapok (2 féle sorozatban) 120.– Ft/sorozat
- A-sorozat: daru, füleskuvik, gólyatölcs, gyurgyalag, kis kócsag, ugartyúk, üstökös gémm, vörösnakú vöcsök
- B-sorozat: batla, gyöngybagoly, kövirigó, parlagi sas, szalakóta, székicsér, tűzok, vízirigó
- MME-jelvény 150.– Ft
- A Természetvédelmi Hivatal jelvénye 150.– Ft
- Schmidt E.: Madárvédelem a ház körül 390.– Ft
- Madarak földön, égen 140.– Ft
- Ujhelyi P.: A magyarországi vadonélő emlősállatok határozója 500.– Ft
- Grabócz G.: Mesés madármindenség lásd a **hirdetések** rovatban!

